

--- तैयार है

મીઞ ઓપડી.

ॐ

(કવિતાની સમજૂતી, પાઠના સવાલ તથા
સાર; ભૂગોળ; અધરા શબ્દો;
જોડાક્ષરો; પ્રિલ.)

રચનાર-મૈસર્સ સી. ડી. શાહ એન્ડ કો.
રચનારનું ઠેકાણું-શાહપોર-મુરત.

પ્રસિદ્ધ કર્તા-C. M Shah.

પ્રસિદ્ધ કરવાનું ઠેકાણું-શાહપુર-મુરત.

આ પુસ્તક સને ૧૮૬૭ ના ૨૫ મા આકટ
મુજબ રજીસ્ટર કરાધ્યું છે.

સુરત-ખપાટીયા ચકલ, ઉપર આવેલા શા. ખુ. અ.ના
ધી સુરત જૈન એન ઝન પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં પ્રભુશંકર
નરે ૧૫ વ્યાસે હાથ્યું.

કિં. સને ૧૯૧૭.
૧૫ ત્રણ આના.

સાપીઠ ગ્રંથાલય
મદિવાદ
ગુજરાતી લોપીરાઈટ-સંગ્રહ

૬૭૭૬

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૬૭૭૬

વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ

વિષય મે ૩૨૨ : ૮૪૩ : ૬ - ૧. ૨૧૧

ખીજ ચોપડીના અર્થ.

પાઠ ૧ લેા.

મેજ=ટેબલ.

સુધાર=લાકડાનું ક મ

કરનાર

કડીઓ=છો ઈંટનું કામ

કરનાર

મધમધવું=પ્રુશભોથી

બહેક બહેક થઇ રહેવું

ખનન=વાનું વાવું,

ધૂસ=સુગંધ; પીમળ

સળવ=જેની ચારે

સાર—દરરોજ

પાઠ ૨ જો.

કવિતાના અર્થ.

વર્ણન=હકીકત

મવૈયા=ગાયન કરનાર

મધુર=મીઠું

પખેર=પક્ષી

અમર=અમરો

સુક્ષ્મ=મુસલમાનો

નીમાજ; હોરાઓનો

ધર્મીયુર

તુલ=અનાજ

અધિકાર=અધિકાર

ખાજી જમીન અને

વચમાં પાણી હોય તે

પહાડ=મોટા કુંગર

પાધર=પ્રુદ્ધી જમા.

ધર્મશાળા=મુસાફરોને

વગર ભાડાની ઉતર-

વાની જગા.

રટેમાર્થુ=મુસાફર

ઓસરી=ઓટલી

સુરજ=રવિ.

અજવાળું=સુરજ દીવા

ધધગની ભક્તિ કરવી.

મુજ=મારા

પખી=પાખવાળા જા

નવર; પક્ષી

વન=જંગલ

વહાણું વાયું=સવાર થઇ

વીતી=ગઇ; પુરી થઇ

પૂર્વે=પૂર્વ દિશામાં

અગઅગાટ=પ્રકાશ; તેજ

ભાતભાતનાતરેફવાર

દીસે=જણાય; દેખાય

પાન=પાહડા; પાતરા

કુહડા=મરખા

વગેરેનો પ્રકાશ

ધોર=મીઠ લાગે એવું.

અગઅગે=પ્રકાશે

ઉગસ=આખું અજવાળું.

સરજ્યા=મનાવ્યાં.

કળાવું=સમજાવું

પાડ=ઉપકાર; આભાર

યાદ=ફામ; સુરવ.

ઉપકાર=પાડ; આભાર

ભક્તિ=અજન.

મેના=એક જાતનું

ફાં પક્ષી

કુટડા=રૂપાળા; શોભિત

તેજ=પ્રકાશ

શીકું=આખું

ભીડી ગયું=જવું રહ્યું

કાળું=આંખું; શીકું

મોઢું કાળું થયું=દેખા

તા બંધ થયા એટલે

સંતાઇ ગયાં.

પ્રુણાખાયાં=મલીકુંચીકું

ધૂપી જમા

(૨) બીજા ધોરણ માટે પદ્યાર્થ પાઠ લા. રજો. પ આના.

ખોળે=શીધે
 અઠતજનો=અગતો
 આનધરે=આખો મીચી
 પરમેશ્વરને જુએ.
 આન=ગાયન
 દાતા=સખી; ઉદાર
 દીયે=આપે.
 રૂઝ=સારું; ધણું
 આન=જુમ પાડીને નિ-
 માજ પઢવી તે; નિ-
 માજ પઢવાને માટે
 જૂમ પાડવી તે;
 તથા=નો
 ઉદય થયો=ઉઝ્યે.
 કમળ=કમળનું પૂલ
 પત્ર=પાંખડી
 ખોલે=ઉઘડે; ખીલે
 ઉમ ગી=હોંસીલા
 ધાય=દોડે; ઉડે
 દોર=ચોપગા જાનવર;
 પશુ
 આરો=ખાવાનું
 વેલી=વેલા
 ધીમે ખીલે=ધીરે ધીરે

ફૂટે
 નહિ બૃહ=વગર ચુકે;
 તાળ=તરતનાં ખીલેલાં
 ટોળું=ટોળાખંધ
 વીરાજભાઈ
 મંગન=ખુશી
 કેરું=નું
 ધ્યાન=ચિત્ત; મન.
 પાઠ ૩ જો.
 વરસ=બાર મહીના
 ઋતુ=મોસમ; રત
 મહીનો=ત્રિસ દિવસ.
 કારતક=હિંદુ વરસનો
 પહેલો મહીનો.
 તહેવાર=આનંદનો દિવસ
 દાદાજી=આપના બાપ
 અથવા માના બાપ
 શિઆળો=ટાઢની મોસમ
 ઉડાડે છે=અમાવે છે.
 ઉત્તરણુ=સંક્રાંતિ; સુરજ
 નું ઉત્તર તરફ જવું તે
 રત=ઋતુ; મોસમ
 જાડા=ઘટ કુમાસના
 મરમ=ફૂંદાળા,
 હોળી=ફાગણ સુદ પુનેમ

સુદ=અજવાળીકિં; મહી
 નાનું પહેલું પખવાડીકિં
 વદ=અંધારીકિં; મહીનાનું
 ખીલું પખવાડીકિં.
 પખવાડીકિં=પંદરાદવસ
 અમાસ=હિંદુ મહીનાનો
 છેલ્લો દિવસ; જે દિ-
 વસે ચંદ્ર ખીલકુલ
 ઉમતો નથી તે દવસ
 તિથિ=દહાડો; દિવસ
 વસ્ત્ર=લૂગડાં.
 ગ્રીષ્મા=પાતળા કુમાસના
 પંખા=ચીજણા.
 ચોમાસુ=વરસાદની ઋતુ
 બજેવ=રક્ષા બાંધવાનો
 દિવસ; આવણ સુદ
 ૧૫; જનોઘ પહેર-
 વાનો દિવસ
 દશેરા=રક્ષા ઓડવાનો
 દિવસ; આરો સુદ ૧૦
 દિવાળી=હિંદુ વરસના
 છેલ્લા મહીનાનો છેલ્લો
 દિવસ; આરો વદ
 અમાસ
 પર્વ=તહેવાર.

બીજા ધોરણનો “ મુખ્યગણિત શિક્ષક ” દોહ્યાનો. (૩)

સવાલ—વરસની ઋતુ કેટલી ને તે કંઈ કંઈ ? દરેક ઋતુ કેટલા મહીનાની અને તે મહીના કયા કયા ? વરસના મહીના કેટલા ? મહીનાના દિવસ કેટલા ? પખવાડીઆ કેટલા ? અને તે કયાં કયાં ? પખવાડીઆના દિવસ કેટલા ? મહીનામાં પુનેમ અને અમાસ કેટલી આવે ? મહીનામાં બીજી તિથિઓ કંઈ કંઈ આવે અને કેટલી વાર આવે ? શિઆળો ઉનાળો અને ચોમાસાને શેની મોસમ કહે છે ? દરેક ઋતુમાં કયા કયા તહેવાર આવે છે અને તે કંઈ તિથિએ આવે છે ?

પાઠ ૪ થો.

મેળો=વ્રણા માથુસો
અને ગાર્ડી ઘોડા વ-
ગેરેની ઠંઠ

ગોકળઆઠમ=આવણુ
વદ આઠમ; જ-મા-
જીમી.

કકડતાં=અઝીવાળાં
બાઈઅધ=દોસ્તાર

ઠંઠ=ગીરદી; બીડ

વખુટા=જુદા,

દુકાન=માલ વેચવાનું

ઠેકાણું

કંસારા=તાંબા પિત્તળ-

નાં વાસણુ બનાવના-

રા અથવા વેચનારા

તાંબુ=પાલ રંગની ધાતુ

પિત્તળ=તાંબુ અને જ-

સતની મેળવણીથી

બનેલી પીળા રંગની

ધાતુ

સુખડીઆ=મિઠાઇ બ-

નાવનાર

હાટ=દુકાન

કોપરાપાક=કોપરાનો

બનાવેલો પાક

મિઠાઇ=મરહી, પેંડા

વગેરે;

ખડકેલી=જેઠવેલી.

ખરાદી=સિંધાડા ઉપર

ખાટ ઉતારનારા;

સામાન=ચીજો; વસ્તુઓ

પલંગ=છત્રીવાળો કોચ

પારણું=દીડાળું જેવું

ધોડીઉં

કોચ=મે બાજુ તકી-

આવાળો પલંગ

કાપડીઆ=કાપડ વેચ-

નાર.

સુતરાઉ=સુતરનું બના-

વેશું:

બિનનું=ધેટાના વાળનું

બનાવેશું.

રેશમી=રેશમનું બના-

વેશું

સથુ=એક જાતનો ઊંડ;

એની ડાલનાં દોરડાં

તથા પદા અને છે

શરયા=અતર, ગુલાબ
જળ, ધુપેલ વગેરે
વેચનાર,
બહેકબહેક=મધમધ
લીલો મેવો=તાળાં પા-

કાં ફળ.
દાક્ષ=દરાખ.
ચોગાન=ખુલ્લું મેદાન
મદારી=ખેલ કરનાર
ખેલ=રમત

સિપાઈ=ચોકીદાર
સવારો=ઘોડે બેસી ફરતે-
નાર સિપાઈ
કુદડી=ફરતી ગોળા-
કારમાં ફરતી

સવાલ—ગોકળ આઠમના મેળામાં શું શું જોયું ?

પાઠ પ મો.

નકારી=ખરાબ.

સોજત=સંગત

પટેલ=ગામનો ઉપરી

વાડી=ફૂલ ફળના ઝાડ

છાડવાળી જગ્યા

- મઝા=મમત

શેખી=પતરાજી.

પારકાં=પરાયાં; બીજાં

માને=કબુલ કરે

આખરે=અંતે; છેલ્લે.

ઝાંપો=કાંટાનો દરવાજો

આધે=દૂર

ખાસાં=સારાં; મજાનાં

નિશાન=એધાથુ

તાકીને=ધારીને

લૂમ=ખુમખો

મૂટી પડેલીએ પડે,

ઘાટ=છલાજ; ઉપાય

રાસ=દોરડું

દગલેદગલા=ધથાજ

દોસ્ત=માધ્યમ

ફક્કડ=સારા.

પછવાડે=પાછળથી

રખેવાળ=સાચવનાર,

સજજડ=જોરથી

ઝપાટો=સપાટો

થડ=ઝાડનો વચલો

ગોળ ભાગ

અથડાયું=અફળાયું

ચકરી=તમ્મર

છુંદાધ=કચડાધ

લોહીલોહાથુ=લોહીથી

ખરડાએલું

વાડીવાળો=વાડીનો

માસિક

લપડાકો=તમાચા

જીવ લઇને નાહો=ખૂબ

દોડ્યો

ફરીને=પાછળ

ઢોલો=ચપડો

ફળ=ફાયદો; લાભ

કાંવતાના અર્થ

અસર=લાગણી

સંગ=સોજત; સંગત

રંગ=અસર; પાસ

પ્રેમ=પ્યાર

ઠામ=ઠોકાણું

ઠરશે=ઉભો રહેશે

જુરો=નકારો; ખરાબ

મે'તા=મહેતાજી

ભાગ્યશાળી=નથીખદાર

વિલા=છલમ; બચુવર;

હુસર.

સાર-નઠારી સોજતથી તેની નઠારી અસર આપણાપર થાય છે માટે નઠારા માણસની સોજત કરવી નહિ પણ સારા માણસની કરવી.

પાઠ ૬ ઠા.

રખડેલ=રખડતો

આતા પીતા હતા=પૈસે

ટકે સુખી હતા

વયે=ઉંમરે

પાર રહોજ નહિ=ધણો

જ થયો.

વધાધ=વધામણી; ખુશ
ખખર .

ઝોવારણા=દુખડા

ફોધ પગલું=ફોધના

તરફથી જે પગલું ખા-

ધવામાં આવે છે તે

બેટ=ધનામ;

લાડીલો=લાડમાં ઉછ-

રેલો; લાડકવાયો.

કુટેવ=નઠારી આદત;

ખરાબ ટેવ.

પોળ=મોટી ખડકી.

અટકચાળા=અડપલાં;

ફાધને ખોટું લાગે

એવું કર્યા કરવું તે

લડાધ=વઢવાડ.

ધલાજ=ઉપાય.

વંઠી જશે=અગડી જશે

સીધું ચાલવું=તોફાન

મસ્તી ન કરવી.

ખહાને=નામે.

ચોટું=જ્યાં ચાર રસ્તા

બેગા થતા હોય તેવો

ખખર.

રઝળતો=રખડતો

ટોળું=જથો.

મસ્તી=તોફાન

લાતાલાતી=લાતખાજ.

લાત=પાછલો પગ મા-

રવો તે.

ઉતરી ગયો=સાધામાંથી

ખસી ગયો.

બેંકડો તાણતો હતો=

મોટે સાદે રાગ કાઢી

રડતો હતો.

હાડવૈદ=ઉતરેલું હાડકું

ખરાખર બેસાડનાર વૈદ

લેપ=ખરડ.

ઝોસડ વેસડ=દવા ને

તેના ઉપાય.

વલે=દશા; છુંડા હાલ.

ખો=આદત; ટેવ.

શિખામણુ=ફાયદાની

વાત; બોધ.

સુધરી ગયો=કુટેવ છોડી

દીધી.

સાર-નિશ્ચળનું નામ દબ રસ્તામાં રઝળવું નહિ, અને નઠારાની સોજત કરવી નહિ.

પાઠ ૭ મો.

ખજી=પોતાની મરજી

. પ્રમાણે ચાલનાર; જીદી

વાજરડા=માથનાં બચ્ચાં

લવારાં=ખજીનાં બચ્ચાં

પાડાં=બેંસનાં બચ્ચાં

(૬) બીજા ધોરણ માટે પદાર્થપાઠ ભા. રજો. ૫ આના

મહારા=ધેટાનાં બચા
ચારો=ધાસ
નીરતો=નાખતો
ખાધે=ખભે.
ખેત:=અનાજ પાકે તે
જગો.
ઝાક=ઝકરાં ઘેટાં રા-
ખવાનો વાડો.
છાંચે=શીળે; છાંયડે.
વાંસળી=વાંસની બના-
વેલી વગાડવાની નળી.
પાવો=પીસવો; સિસોટી
દૂધ=મરમી.
જલન=રક્ષણ; સંભાળ
રખારી=ઢોર ચરાવનાર.
જીંચી ગધ=ઝિડી ગધ;
દૂધ દેતી બંધ થઈ.

જળવતો=સાયવતો,
વિચાય=જણે
ધણી=માલીક.
સાયવણ=સંભાળ
તકરાર=વડવાડ; રકઝક
શિકારી=શિકાર કરનાર
અજણ્યું=ઓળખાણ
વગરનું
મોજ=મજ; આનંદ,
અભાગીઉં=કમનશીય.
પાઠ ૮ મો.
ગાંધતો=પૂરી મૂકતો.
ચેન=સુખ; મજ.
બંધીખાનું=કેદખાનું.
ચાંદની=ચંદ્રનું અજવાળું
ખેલવું=રમવું.
ઠરેલ=ડાહી.

નાદાન=સમજણ વગરનું
સંભાળ=મરદાસ.
સપડાર્ધ પડશે=હેરાન
થશે; પડારો.
જક=જીક; હઠ.
લાગ=દાવ; તક
સટકી મયું=જાનું માનું
નાસી મયું.
ઠેકવા=કૂદકા મારવા
પાદર=ગામના ઝાંપા
બહારની જગા.
વગડો=જંગલ.
કોત:=ગુફા; બખોલ.
તરાપ=કુંદકો; ફાળ.
ખોડ=ગુફા; બખોલ
કમેતે=વગર મોતે.

સાર—માખાપ મહેતાજી વગેરે કાઠ સારી સિખામણ આપે
તે મુજબ ચાલવું હઠ કરવી નહિ.

પાઠ ૯ મો.
રિસાળ=રિસાઈ જાય
તેવો.
સહેજ સહેજમાં=જરા
જરા વારમાં

રીસ=ચુસ્તો; મિજાજ
છેડે=પાર.
ભાગ્યે=કદાચ.
આડોશી પાડોશી=આસ-
પાસના ધરના રહેનાર

ભાઈભાંડુ=સર્ગાવહાલાં
જમણુ=જમવાનું.
ચીસ=ખીકથી ખૂમ
પાડવી તે,
ટેવ=આદત

બીજા ધોરણનો “ મુખ્યગણિત શિક્ષક ” દોહઆનો. (૭)

નકામો=અણથો.

ટોંગ=ફેલ

વેદના=દુઃખ,

મુદ્દલ=ખીલકુલ જરાપણ

પસ્તાયો=દોલગીર થવે

નડે છે=હેરાન કરે છે

સાર—જરા જરા વારમાં રિસાઇ જવું નહિ.

પાઠ ૧૦ મો.

કવિતાના અર્થ

જળ=કરોળીઆનું પડ;

જળું; ફાંદો.

ફરીનેફરીને=વારંવાર

વિષે=આગત

વણુ=વગર

તૂટેમે=તૂટી ગયેમે

નાંતણે=તારે

મહેનત શરૂ કરી=મહે-

નત કરવા માંડી.

માટ=માટે

ફાંચો=પાર પડ્યો

ઘાટ=ઉપાય; રીત

બીડ્યો=હોંસથી મંડ્યો

રહ્યો.

ધીરજ=સખુરી

નીરવાર=નક્કી

ખંત=ચેતક; કાળજી

યતન=મહેનત

ચગદાઇ=છુંદાઇ; દયાઇ

તળે=નીચે

મેાત=મરણ

તજ=છેડી

અનંત=અણજા

લાભ=ફાયદો

પામે=મેળવે

પાઠ ૧૧ મો.

ચક્રિફલુ=એક જાતની

રમત છે.

કચ્છ=કાછડો

મદ=કિસ્કો

સાથી=સોગતી

ભિફલુ=સાથી

વડો=મોટો

સરદાર=ઉપરી

ધૂમી રહ્યો=આમથી તેમ

ફરી રહ્યો .

દાવ=લાગ

પેંતરા=ડગલાં; પગલાં

નજર ફેંકી=જોઇ

પૂર જોસથી=ખણા

જોરથી

જૂલથાપ=જુલાવો.

આખાશ=ધન્ય

દાવ=રમતનો વારો

સાર—શરીરની સાથે મન કેળવાય એવી રમતો રમવી.

પાઠ ૧૨ મો.

દહ મનવાળો=પાકા

વિચારવાળો

ચેડીદહા=દડો અને તેને

ફેંકવાની લાકડી

ડગલું=પગલું

રંગ જામ્યો=મજાઆવી

પછી તો ધળી=પછી

કંઈ મજા પડવાની

નથી

વચન=મોલ

ખાતરી=જરોસો

સુનું=વસ્તી વગરનું

મો ફરવી=મો ચલાવી

પીડા=પંચાત; દુઃખ

(૧૮) બીજા ધોરણ માટે પદ્યાર્થપ્રાઠ લા. રે. પા. ૫ આના.

‘મન કમવા હીધું’ નહિ=
અરજ મુજબ કર્યું નહિ
પાઠ ૧૩ મે.
મધમાખી=મધ બના-
વનારી માખી

કુટુંબ=વંશ; -ઓલાદ
છંછેડે=હરકત કરે
પીઠ=વાસો
ધાટ=શરીરનો આકાર
સોહામણી=શોભિતી

ભપકાદાર=રોષવાળા
કારીને=કાણાં પાડીને
દુભવો=મન દુઃખી કરે
નુકસાન=નુગાડ
સ્વાદે=લહેજતથી
નવાઈ=અચરજ

સાર—કોઈનું બહુ કરીએ તો આપણું બહુ થાય, અને

કોઈનું બુરું કરીએ તો આપણું બુરું થાય
પાઠ ૧૪ મે.

તે થયે।

ઓસાળ=માના. બાપનું
ધર

અંગેડી=પોંક પાડવા-
ની ધુણી.

વાંક=ગુનો; તકસીર
સાબુ=આપું
ઉતાવળ=ઝડપ

આખ ટાઢો થઈ=સં-

ઉલટભેર=હોંશથી

ઠેસ=ઠોકર

સાર—૧) કોઈ પણ કામ ઉતાવળથી

કરવું નહિ; ૨) જેવું

આપણું સમજવું તેવુંજ સામાનું સમજવું.

પાઠ ૧૫ મે.

પજવે=દુઃખ દે

ધટે=ઓછી થાય

હીંગલી=નાની પુતળી

કુટી બદામ=ખોટી

નિંદે=ખોટું ખોટું બોલે

તકતો=આરસો

બદામ, ધણીજ નજ.

બળવંત=જોરાવર

જુટ=એકદમ ઝડપ

વી કિંમત

સદા=હ મેશાં

મારી લાઇ લેવું તે

સહીઅરો=મેનપણીઓ

લેશ=જરાપણ

ચારી પડયો=લપટી ગયો

કદા=એક બીજાની સા

કલેશ=કંકાસ

બરડ=ઝટ લાંગી જાય

થે બોલવું કે રમવું

કાચ=કોઈ

એવો.

નહિ તે

પાઠ ૧૬ મે.

પાછાડીએ=અણખીએ

કવિતાના અર્થ

સમચંદ્રજી=આયોધ્યા

મૈત્રતાણુ=ખેંચાખે ચો

આપણુજ આપણે

માં એ નામના રાજા

કમર=હેરાન

સુખચેતન=મન

થઈ ગયા તે. [વિકાસ

શોક=દિલગીર

તેમને - પરમેશ્વરનો

લાજ=આખર

અવતાર માને છે.]

કુચ્છા=મરજી.

મહારાટ=મહારાષ્ટ્ર

ઉવટે=આખરે.

ફેરવવા=મદલવા.

ફૂફાં=ખોટી મહેનત.

ગણકાર્યુ=માન્યું.

ડચર્કા=ડતાં રડતાં.

આંચકા ખતવા તે.

રોણુ=રડવાનું તોફાન.

સાર=અક્ષલ

૪ પાઈ ૧૭ મો.

વેગર વયા =વિચાર.

ધમરનું.

બોટું=ધણીધણીયાણી

કચરો પુંજો=કચરો

વગેરે.

ખરવારી=તવરી થઈ.

કયા=મશ્વર સંબંધી

વાત

અળતું=પેદાશ થતી.

ગુજરાન=ગુજરો.

ઠોકરકાંઠા=ઠોકરા

ઠોકરી.

પેટે=ખોતાને

ખીજવાયા=ગુસ્સે થયા

ગોદ=ખોળો

ઢોડઢપટ=નજર.

ધંતરમંતરવાળો=પી.

છી ફેરવી કે મંત્ર

બણી સાફ કરનાર.

જંત્ર=માદળીઆમાં

ધાલવાનો મંત્રનો

કાગળ.

વાપરી યુક્તિથી કામ કરવું.

ઓછું આવતું=દીલ-

ગીર થતી.

પાપ=ખોટાં કામ.

આધાર=આશ્વરો; બ-

રોસો.

સાફ=બહુ; કલ્યાણ.

આંગણું=મારણા આ-

ગળની જગો.

તફડતું=તરફડીઆં

મારતું.

દયા=રહેમ.

ઉછેરીને=મોટું કરીને.

જ-મ થયો=અવતર્યો

લોહીઆળું=મોહીવાળું

માદળ યું=તાવીજ.

ધીર=ધીરજવાળો.

છાના=મુંઝા.

પ્રધાન=વજીર.

દર્પણુ=આરસી.

દશરથ=રામચંદ્રજીન

આપ.

મહારાજા=મોટારાજા.

શ્રી=સારા; શોભાયમાનું

ગુસ્સો=રીસ.

ખેડું=ગાગરને ધડો.

કકડા=દુકડા.

બણી=તરફ; આળુ.

ભાંગીતૂટી=સમજાય.

નહિ તેવી.

ખોલી=ખોલ.

મૂખું=મેવકુદ.

પાપી=ચંડાળ; દુષ્ટ

અભાગણી=કમનશીબું

પુત્ર=ઝોકરો;

જીવ=પ્રાણુ.

વળે=કામ આવે.

જાતજીવ.

પાઠ ૧૮ મે.	છાપખાનાવાળા=છાપ	ડરતો=ખીતો.
સંદેશો=ખખર.	ખાનાનો માલિક.	પંપાળી=હાથ ફેરવી.
ખોડંગતો=લંગડાતો	ગોઠવણુ=ખંદોખરત.	ડર=ખીક.
હુ ખી=હેરાન.	માડ=સંબાળ રાખનાર	નજીક=પાસે; સોડે.
મદદ=આશરો.	સરનામું=ઠેકાણું.	ઠરાવ=કરાર; થયેલી વાત.
કુંકાળુ=મરમ.	રેશન=આગમાડી ઉ	અપાટામંધ=દોડતો.
પરાળ=ખાતનું ધાસ.	બી રાખવાનું મુકરર	ખખરદાર=હેસિયાર;
છાપું=ચાલતી વખતની	ઠેકાણું.	આઠ દલાકમાં ૧૫ મિન.
ખખરનો છાપેલો	ખડખડાટ=અવાજ.	નિટ બાકી=ગાળા વાગે.
કાગળ.	સિસોટી=પીસવો.	

સાર—૧) દુઃખી પ્રાણીપર દયા રાખવી. ૨) જનાવરોને કેળવવાથી તેઓ માણસ જેવું કામ કરી શકે છે.

પાઠ ૧૯ મે.	માથુંમારી=હિંમતકરી	ધરાયો=તરપત થયે.
રીતસર=નિયમસર.	કાણી=હાથને વાળવા	હડસેલી=ધક્કા મારી.
વારો=દાવ; વખત;	નો વચલો સાંધો.	વેગળા=આધા; દૂર.
તોફાની=મરતીખેર.	ઢીમણું=ઢીમું.	બઝાડી=વળગાડી.
અસેડો=આધો કરી.	છાતીવાળો=હિંમતવાન	પેટભરી=જોષ્ટએ તેટલું.

સાર—૧) ગરીબ માણસને મદદ કરવી. ૨) ઇશ્વરે આપણને બળ આપ્યું હોય તો તે ગરીબ માણસને મદદ કરવામાં વાપરવું.

પાઠ ૨૦ મે.	દેખાવડો=રૂપાળો.	શાહબદો=પાદશાહને
અંધીકા=નારસ થનાર	મુખો=મુખેદાર; સરદાર	દીકરો.
પાદશાહ=મુસલમાન	નીમણુંક=ગોઠવણુ.	શાહબદી=પાદશાહની
રાજ.	કુકમ=આગા.	દીકરી,
કરનાર=રાજકચેરી.	ખાસ=જુદો; ખાનગી	ચીતરામણુ=મિત્ર.

તહેનાતમા=ખીજમત-
મા; હજુરમા
છોકરવાદી=નાદાની
કારણુ=સખળ; મતલબ
નામદાર=પ્રખ્યાત; ના-
મીચો

પરમાવશો=ફકમ કરશે
સમજુતી=સમજણ
માએ ચહેલો=વધારે

ઝોળખાણુને લીધે
મરજીમાં આવે તેમ
ખોલનાર.

અરજ=વિનંતી
ફરજ'દો=ખચ્યા છોકરાં
લાડ=વહાલ

અલ્લા=પ્રુદા: પરમેશ્વર
ગુનો=વાંક; તકસીર
માફ=ક્ષમા.

દીલ=મન
દીલગીરી=નાખુશી
ઝોધ્યા=ફકમત

નીમ્યો=નીમણુંક કરી
કઠણહૈયાનો=દયાવગ-
રનો.

રદકરવું=ફેરવી નાખવું
આરખ=અરખસ્તાનનો
રહેવાસી

સાર-માણસની રીતભાત ઉપરથી તેના ગુણની પરીક્ષા થાય છે.

પાઠ ૧ મો.
આધુનો=જેને બે આ-
બે દે માય નહિ તે
લંગડો=બુલો

ઢેકાઢળીઆ=ખાડાટેકરા
માળા=પક્ષીનાં ધર

આસપાસ=આજુબાજુ
કોહલા=ફાડી ખાનાર
જનવર

વાધ=ફાડીખાનાર ચ-
ટાપટાવાળું જનવર
વર=કુતરા જેવું ફાડી

ખાનાર જનાવર
ખોખારો=અવાજ
આડે=અરબે

ફુવા=આશિષ; આશિષ
વાંક
ધોરી=મોટો; સરિયામ

સાર—એક ખીજને મદદ રકવી.

પાઠ ૨૨ મો.
પડખાયો=ઝોળા
ભાગેળ=ફરવાળે; ફર-
વાળ પાસેનો બળ્લર
ભાગ=હિરસો
પાફ=કિનારો

નદી=મીઠા પાણીનો
રેલો; પર્વત અથવા
સરોવરમાંથી નીકળા
ઢળતી જગામાં થઇ
ખીજ નદી કે સમુદ્રને
મળે છે તે.

ફુકો=છલંગ; ફલંગ
પૂલ=નદીપરથી જવાને
બાંધેલો રસ્તો
યાક=વિસામો; આરખ
અદેખો=ખીજનું આરખ
જોઈ બળે એવો નો

(૧૪) સુરત શહેર તથા ચોર્યાસી તાલુકાનો

સાર—કાઠની ખોટી નકલ કરવી નહિ

વરો=જમણવાર; ન્યત	મેળાપ=મુલાકાત.	ખપ=૪૩૨; કામ.
ચી=તાવેલું માખણ.	ચડભડી=લડી.	રંક=ગરીબ.
પીયર=ઐરીના બાપનું	રડયું ખડયું=જવલે.	ભારેખમ=મારબોજ-
ધર.	લેખવે=મણે.	વાળા;
મણુ=૪૦ શેર.	મેધેભાવે=મણી કિં-	માન=આખર; ઇજત.
કાંકણે=ટાણે; અવસરે.	મતથી.	

સાર—ભારેખમ થઇ ખુણે બેસી રહીએ, તે કરતા બહાર પડી બધાના ઉપયોગમાં આવવું સારું છે, એમ કરવાથી વગર માગે માન મળે છે.

પાઠ ૨૦ મે.	તરાપ=છઠંગ-	નોખત.
કુંવર=રાજનો છોકરો	ઠેકાવી=ઠેકડો મરાવી.	નિશ્ચાન=ધંમ; વાવટાવ
બાપકમ=બાપની ક-	સેના=સરકર.	દુસ્મન=શત્રુ.
કમાઈ ખાનાર.	ઉપરી=સરદાર.	ફાજ=સરકર.
આપકમ=પોતાની ક-	હિમત=હામ.	તક=દાવ.
માઈ ખાનાર.	લુણુ=અનાજ.	સરદારી=ઉપરીપણું.
રાજપાટ=રાજમાદી.	ફતેહ=જીત.	નાસબાગ=નાશાનાસ.
તીર્થ=પવિત્ર જગો.	માર્થના=પરમેશ્વરના	કુંવરી=રાજની છોકરી
ચન=દોલત.	કાલાવાંલા.	બહાદુરી=હોશિયારી
લાળી=લાઈની વડુ.	તડંગધુમ=ડંકો વગાડ.	વરમાળ=વરને કન્યા જે
વતન=પોતાની જન્મ	તા તેમાંથી નીકળતો	માળા પહેરાવે છે તે
શ્રમિ.	અવાજ.	
ઓચિંતું=એકદમ.	ડંકો=સદામનું વાજન;	પહેરામણી=કન્યાદાન

સાર—જાતે પેદા કરી ખાવાની કમ્મ રાખવી,

પાઠ ૩૨ મી.	તકુકતો તકુકતો=લહે-	પુલાવી=મોડું કરી.
કોકડો=ચોપગું પાણી	કાતી ચાલ ચાલતો.	બેટા=ડીકરા.
તથા જમીનપર રહે.	ખાબોચીકિં=પાણી બ-	બોલ=થપ્પ.
નાર પ્રાણી	રાયથો નાનો ખાડો.	મમત=ભ્રુદ; હઠ
ચાસચારો=ચાસ વગેરે	જીવ=પ્રાણુ.	ગૈભ=ચકિત.
તાળો થયો=ધરાયો	ચઢાકિ=કોષ વખાણુ	ઉપરાંત=વધારે.
સહેર=સપાટો	કરે તેમ પુણે એવી	

સાર=મળ ઉપરાંત કામ કરે તો મરે, નહિતો મદિ થાય માટે
મળ ઉપરાંત કામ કરવું નહિ

પાઠ ૩૨ મી.	લુગડું; દોટી.	જેમ તેમ=મમે જેમ
બિખારી=બીખમગનાર	વાત=ચાગત.	બેદરકાર=એપરવા; ગર-
નજાવડી=નાનું તળાવ	મલમલ=એક જાતનું	જ વગરનો.
લપથી=ખસી; સરી	ઝીણું કપડું.	રામ=દરદ.
મૂજતો=કાપતો; ચર-	ખદારો=પસીનો.	કસ=કેંસ.
ચરતો.	સાહુકાર=રૂપીઆ ધીર-	જાતે=પોતે
ખાદી=એક જાતનું જાડું	વાનો ધધો કરનાર	

સાર—કપડાં મેલા પહેરવાં નહિ, એટલુંજ નહિ પણ તે મમે
તેમ પહેરવાં નહિ.

પાઠ ૩૩ મી.	જડતો=સૂઝતો; માલમ	ગુઠે પહેરવાનું
ચાલણુ=હિંડુની ઉંચી	પડતો.	ધરણું.
જાત.	દેશાવર=પરદેશ.	જોટવા=પમને અંતરે
મણેલા=અનુભવ મેળ-	દોરીને=ઢાકીને.	તથા તેની જોડની
વેલા.	ઝી=ઝેરી	આગળીએ પહેરવાનું
સારો=માયક	પમલા=પમના તળીઆ	રૂપાનું ધરણું.
ધધો રાજગાર=વેપાર	નો આકાર.	નિશાની=એધાની
વધુજ,	અંતુડીઆ=પમને અં-	વહેજો=નાની નહી

(૧૬) ળીજ ધોરણ માટે પદાર્થપાઠ લા. રજો. પ અ નાં.

શોલો=શોલા; પત્થર
ધોળી=ધુંગડા ધોવાનો
ધધો કરનાર.

ધોળણુ=ધોળીની બાથડી

સાર—ધ્યાન રાખી

પાઠ ઉઠ મો.

કવીતાન અર્થ

મહીમા=માટાપ

જગપતિ=પરમેશ્વર;

જગતનો ધણી

જગ=દુનીઆ

રચી=બનાવી

રચેના=બનાવટ; ગોઠ-

વણુ

નવરંગી=તરેહ તરેહના

રંગના

તરપાન=ઝાડનાં પાંદડાં

ખાંડ=પહાડ

કરાડ=કરાડા; યુદ્ધ

સિંધુ=દરીઓ; સમુદ્ર

સરિતા=નદી

માટપહાડ ઉપર ચઢવા

ઉતરવાનો રસ્તો; ઓ-

વારા.

રણિઆમણી=સોભિતી

વાટ=રસ્તો

શ્રીતળ=ઠંડો

રાજમારગ=મોટો રસ્તો

હું કહું=પાસે; નજીક

છેક નજીક=ત્રણાજ પાસે

સાર=સારી.

સૂર્ય=સુરજ.

વરલાદ=મેહ.

સૂલતા=તટકતાં

મધુર=કાનને સારું લા-

ગે એવું મીઠું

નાદ=અવાજ; સાદ

કળા=તેજ; અજવાળું.

રંગ=શોભા.

મેદાન=ખુશ્કી લાંબી

પહોળી જગો.

તરતાં=પાણી ઉપર

રહેતાં.

મહી=માં

આખડી=આંખ.

ચાવણું=ખાવાનું ખો-

રાક.

સાય=સાથે

કળા=હકિમત, યુક્તિ.

કળી શાય નહિ=સમ-

જી સકાય નહિ.

સરજી=પેદા કરી

સરજનહાર=પેદા કર-

ખંતીલા=કાળજીવણ

પેસો=દોલત; પૂજા

મેળવ્યા=પેદા કીધા

નાર પરમે ર;

પાઠ ઉપ મો.

કવિતાના અર્થ

વિશાળ=મોટાં ડાળાં

પાંખડાં ખૂબ ફેલા-

એલાં હોય એવો.

છળેલ=છવાઇ રહેલો.

તંબુ=કપડાનું ધર

તાડ=સૌથી ઉંચુ અ-

કળ=કળાનું ઝાડ;

પક્ષવ=પાંદડાં.

વનસ્પતિ=ઝાડ, છાડ.

વેલા વગેરે

ધરી=પહેરી.

રહોય=શોભે.

કાયલ=કાળા રંગનું

મધુર રાગનું પક્ષી.

કલોલ મળ; ખુશાલી

તીતર=તીણા રાગનું

પક્ષી

વિશેષ=વધારે

બેશ=સરસ; સારી રીતે

શીખ ધોરણ માટે પદાર્થ પાઠ લા. ૨જો. ૫ આના. (૧૭)

કેસુડો=ખાખરના ફલ-
નો રંગ.

ઘોળીને=પાણી જેવા
કરીને; હલાવીને.

કુવારા=પાણી ઉંચું
ઉઠાડવા માટે બના-
વેલો ઘાટ.

નવરંગ=તરેહ તરેહના
રંગ

અપાર=પણું.

ઝોર=આખાના ફલ.

ઝોર=ખાણું.

ચાંદની=ચંદ્રમાનું અ-
જવાણું.

પાઠ ૩૬ મો.

ટેકરો=નાનો કુંગર.

ઝોળો=પડછાયો.

પીઠ=વસો

પશ્ચિમ=આથમણી;

સુરજ જે દિશામાં
આથમે છે તે.

ઉત્તર દિશા=પૂર્વ દિશા

તરફ મોં કરી ઉભા

રહેતાં જેણી તરફ

ડાબો હાથ આવે તે

દક્ષિણદિશા=પૂર્વ દિશા

તરફ મોં કરી ઉભા

રહીએ તો જમણા

હાથ તરફ જે દિશા

આવે તે.

ધ્રુવ=ઉત્તર દિશામાં

આકાશમાં જે તારે

એકની એકજ જગા-

એ ઝીણો ઉમતો

દેખાય છે તે. એ

તારાને ધ્રુવનો તોરે

કહે છે.

સવાલ—પૂર્વ અને પશ્ચિમ દિશા શી રીતે ઝોળખવી? પડ-
છાયો સુરજથી કય દિશામાં હોય? લાંબામાં લાંબો અને ટુંકામાં
ટુંકામાં પડછાયો કયારે હોય? ઉત્તર દિશા શી રીતે જાણવી?
હાડે દિશાઓ શા શા ઉપરથી જાણી શકાય? રાત્રે દિશા શા
ઉપરથી જાણી શકાય? સામાસામી દિશાઓ જાણાવો.

પાઠ ૩૭ મો.

બેસતું વરસ=કારતક-
સુદ ૧

હાંડી=પંખાની હાથમાં
પકડવાની લાકડી.

માપ=ભરત.

મથાળે=ટોચે.

કુટ=ખાર ઈંચ; અડધો
ગજ.

લંખાણુ=ત્રાંખાપણું.

પહોળાઇ=પહોળાપણું

ઇંચ=તસુ; સવાકા જે-

ટલી જમ-

મધ્યમાં=વચમાં

પગથીઉં=નાની ઝો-

સરી

થોર=થુવેરીઆ

કરા=ભીંત.

સવાલ—નક્શામાં ઉત્તર દિશા ક્યાં હોય છે? ઉત્તરની
સામેની કય દિશા? પૂર્વને પશ્ચિમ દિશા શી રીતે ઝોળખવી?
નિશાળનો નક્શો શી રીતે દીઠવો?

પાઠ ૩૮ મો.	ચાલતી માડી.	ખેતર=અનાજ, ધાત્ર
ધોરી=સરીયામ.	નિશાન=એધાણુ.	પાકે છે તે જગા
આખામાડી=વરાળથી	સમજ=સમજણુ.	જોચર=ગાયોને ચરવાની જમીન.

સવાલ—રસ્તો બતાવવાને એવડી લીટી શામાટે દોરવી ? નદી

કેણી તરફ વહે ?

પાઠ ૩૯ મો.

બગડામં=ઉજ્જડ જ.	માર્ગ.	પાળ=કોરણુ.
આર્ગ	ઢાળ=ઢોળાવ.	ડાંગર=ભાત પકવવા
ચોપડો=ઢોરને ચરવાની	દહેર=દેવળ.	ના ખાડા.
જગા; ચરો; ખીડ	કાંટે=કિનારે.	મસ=ધણુ
આખાવાડી=આખાનાં	ભાડુ=કાંઠાપરની ખેડવા	ધશાન=કિતર અને પૂર
કંડ ધણા હોય એ	લાયક જગા.	દિશા વચ્ચેનો ખુણો
વી વાડી.	વહેણુ=રેલો.	નજરે પડયા=દેખાયા
નિચાણુમાં=ઢળતી જ.	ચાલાક=ચંચળ.	સુગમ=સહેલું.
	પાર=કાંઠો; કિનારો.	

સવાલ—પવન કઈ દિશા તરફ વાતો હતો તે શા ઉપરથી કહ્યું ? ટાઢો પવન લાગવાનું કારણ શું ? તળાવ કાને કહેવું ? નદીને કેટલા પ્રાંટો હોય અને તે કયા કયા ? જમણો અને ડાબો કાંટો શી રીતે જણી શકાય ? નદી શા શા કામમાં આવે ? ખુણા કેટલા છે અને તે કયા કયા ? કઈ કઈ દિશાઓની વચ્ચે ખુણા હોય નહિ ?

પાઠ ૪૦ મો.

વાળુ=સતતનું જમવાનું	ગામનો બંદોબસ્ત	ના પગારનો સિપાઇ.
આળુ=જોડવું.	રાખનાર પટેલ	મામલતદાર=તાલુકાનો
સેર=સરકારી ઉતારાનું	ગંધ=ખરાબ વાસ.	ઉપરી અમલદાર; પટેલ તલાટીનો ઉપરી.
બંધાન	બંદોબસ્ત=જોડવણુ.	બરણુ=પટેલ તલાટીએ
સુખી=મામનો ઉપરી;	હવાલદાર=પટેલના તા.	ખેડત પાસેથી સરકારી
	બાનો ૪,૫ રૂપીઆ.	

આગતા રૂપીઆ લઈ	મળીને થએલો તે.	ટપાલી=કામળવહેંચનાર
એકઠા ક્યાં હોય તે	તાલુકે=મુખ્ય કચેરીએ	ગેરહાજર=હાજરનહિતે.
તલાટી=ગામની વસુ-	હુંડી=રૂપીઆ મળવાને	માદો=ગિમાર.
લાત ઉધરાવનાર.	કામળ; મનીઓડર.	દાકતર=અંગ્રેજ દવા
રાવણીઓ=વરતણીઓ	માસ્તર સાહેબ=પોસ્ટ	ગણનાર વૈદ્ય.
તાલુકો=ધણી ગામ	માસ્તર	

સવાલ—ચોરો એટલે શું ? મુખી, તલાટી, ટપાલી. પોસ્ટ
માસ્તર એ દરેકનાં કામ સમજાવો.

પાઠ ૪૨ મો.	કરવા તથા મોઢું	ઝાડીને=ઝપટીને
• સોનેરી=સોનાના રંગ	ધોવું તે.	ખોરાક=ખાવાની ચીજો.
• જેવા; પીળે.	ધંધો=રોજગાર; વેપાર	તાજી=તરતની.
• અંગારા=સળગતા	ખેડુત=ખેતીનું કામ	લહેર=સપાટા.
• કોયલા.	કરનાર.	જન=માણસ.
અળકતો=ઝળકતો.	હળ=જમીન ખેડવાનું	નમતો=આથમતો.
ફાતણપાણી=દાંત સાફ	ઓળજર.	ધોંધાટ=અવાજ.

સવાલ—સૂરજ ઊગતા પહેલાં પૂર્વ દિશામાં વાદળ અને વા-
દળાની કોરો કેવી જણાય છે ? અજવાળું શેમાંથી આવે છે ? સ-
વાર થઈ સાથી જણાય ? સવારમાં માણસ, પશુ, પક્ષી, શું શું કરે
છે ? છોકરાઓએ પાઠ ક્યારે કરવા જોઈએ ? સાંજ પડી ક્યારે ક-
હેવાય ? સૂરજ ઊગતા પહેલાં અને આથમ્યા પછી થોડું અજવાળું
રહે છે તેને શું કહે તે ? (જ. અળખળીકે) સાંજના દેખાવની
વાત કહો.

પાઠ ૪૨ મો.	નય છે.	અપાટો=સપાટો.
વાતો=ફુંકતો.	ટિકીટ=આગઝાડીમાં	તોફાન=પવનનું બહુ
જોરથી=ઝડપથી	જેસવાની ચિટ્ટી.	જોરથી વાવું તે.
કરીનય છે=કંડી પડી	શુંગળાધ=મુંગળ.	ઉથલી=ગબડી; ફેરવાઈ

(૨૦) બીજા ધોરણનો “ મુખગણિત શિક્ષક ” હોદ્દા આનો.

મુખમથી=જડમથી	ધસડી=ખેંચી.	અકળામણુ=મનરામણુ
ભરવાડ=ધેટાં બકરાં	ધાન્ય=અનાજ.	વાહળાં=વરાળના બધા
ચરાવનાર.	વહાણો=મોટીહોડીઓ.	

સવાલ હવા ક્યાં ક્યાં હોય છે? બધેજ હવા છે એ સાબિત કરી બતાવો. હવાની જરૂર કેને કેને છે? હવા ન હોય તો શું થાય? પવન એટલે શું? હવા ને પવનમાં શો ફેર છે? પવનનું તોફાન ક્યારે થાય? પવનથી થતા ફાયદા ગેરફાયદા ગણાવો.

સાર—આપણે હવા વગર જીવી શકીએ નહિ, માટે દયાળુ પરમેશ્વરે તે બધે ઠેકાણે ભરી રાખી છે.

પાઠ ૪૩ મો.

કકડા=ટુકડા.	નિર્દય=દયા વગરનો	તળાઉ=નીચેનો ભાગ.
દુઃખ=વીટમણા.	કઠણુ=સખત.	જંતુ=ઝીણું જીવડાં
ચુરો=ભુકો.	ગાંગડો=ગઢો.	વેહ=છિદ્ર; કાણાં
કણુ=રજકણુ.	ઝાખો=ચળકાટવગરનો	થર=પડ.
છુટા=જુદા.	કાલ=કેલ.	ચાંચવો=જમીન ખોદ-
અક્ષરો=હરફો; દસ્તકો	કહેણી=કહેતી; કહેવત	વાનું ઓળર; તીકમ
પીગળતો=રસ થતો	જન્મ=પેદાશ.	હકીકત=વાત.
	દરીઓ=સાગર; સમુદ્ર	

સવાલ—ચાકનો કેમ સહેલાઈથી ભુકો થઈ શકે છે? ચાક પોચો છે તેથી શા શા ઉપયોગમાં આવે છે? ચાકને ભટ્ટીમાં નાખે તો શું બને? ચુનો શું કામમાં આવે? ચાક પાણીમાં ઓગળે કે નહિ. પાણીમાં ઓગળે એવા પદાર્થનાં નામ દો? જે પદાર્થ પાણીમાં ઓગળી જાય તે કેવા પદાર્થ કહેવાય? જ. દ્રાવ્ય. ન ઓગળે તે કેવા કહેવાય? જ. અદ્રાવ્ય. ચાકમાં કયો ગુણ છે કે જેથી તે પાણી ચૂસે છે? જ. છિદ્રાળુ. બીજા કયા કયા પદાર્થો પાણી ચૂસે છે?

બીજા ધોરણ માટે પદાર્થપાઠ ભા. રબે. ૫ આના. (૨૧)

હિદ્રાળુ પદાર્થના નામ દો. ચાક દેવતામાં પીગળી જાય છે કે નહિ ? દેવતામાં ન પીગળે એવા પદાર્થના નામ દો. ઓગળવું અને પીગ-
ળવું એમાં ફેર શું ? ચાકને બોયપર પછાડીએ તો શું થાય ? ચાકમાં
કયો ગુણ છે કે જેથી તેને પછાડવાથી ભાંગી જાય છે ? જ. ખરડ.
ખરડ ગુણવાળી ચીજોના નામ દો. ચાક શી રીતે બને છે ? જે
પદાર્થો જમીનમાંથી નીકળે તે કેવા પદાર્થો કહેવાય ? જ. ખનીજ,
ખનીજ પદાર્થના નામ દો. ચાકનો ઉપયોગ કહો.

પાઠ ૪૪ મો.

ટીપે છે=ધડે છે.

ખતરા=ધાતુને ટીપીને

અથવા રસ કરીને લા-

ખા ચોડા બંનાવે છે તે

ખાળીને= રસ કરીને

કાતર=કાપવાનું ઓળર

ચંચુ=શિરોષ્ઠ

નાળચા=નળી

કચરોટ=મોટી થાળી

ખાએલા=ચળગેલા

ખાટી=ખટાશવાળી

ઝેરી=ઝેરવાળો

સિસ્કા=ચલણી નાણું

ટંકશાળ=સિસ્કા પાડ-

વાની જગા

સવાલ—તાંબા પિત્તળનાં વાસણુ બનાવનાર તથા વેચનારને

શું કહે છે ? સુધાર, લુહાર. કુંભાર શેના ધાટ બતાવે છે ? તાંબુ

કયાથી નીકળે ? એ કેવો પદાર્થ કહેવાય ? તાંબાનાં ગુણુ કહો.

તાંબાના કયા કયા વાસણો બને છે ? તમારા ઘરમાં તાંબાના જે જે

વાસણુ હોય તે બજાવો. તાંબાના કાટને શું કહે છે ? તેનો રંગ

કેવો હોય છે ? તે ખાધામાં આવે તો શું થાય ? તાંબા પર કાટ

શી શી રીતે ચડે છે ? તાંબાનાં વાસણુ પર કાટ ન ચડે માટે શું

કરે છે ? કલાધૂનો રંગ કેવો હોય છે ? તાંબાના કયા કયા સિસ્કા

બને છે ? ટંકશાળ એટલે શું ? તાંબાનો ઉપયોગ કય કય ધાતુ

બનાવવામાં થાય છે.

પાઠ ૪૫ મો.

ખાણુ=જમીનમાં ધાતુ

વજેર કાઢવા માટે

ખોદેશા ખાડો

ધનામ=ખૂણ વધ ખાડો

પવું તે

(૨૨) બીજા ધોરણનો “ મુખ્યગણિત શિક્ષક ” દોઢઆનો.

મેળવણી=મેગ	તાસકા=ઢાંકણું	કલાઈ==ઝાંખા સફેદ
ઓગળીને=રસ ચઢને	પવાલી=લાંબું પીપ	રંગની ધાતુ
મળગર=ખડવાં, જેના	શિરોઈ=સાકડા મોઢાનું	મળેલાં=ધસીને સાફ
વડે ખારણું ઉધડે	વાસણ; ચંણુ	કરેલાં
દેવાય તે	કાટ=કીટ	સસ્તુ=સોંધું.

સવાલ—ધાતુમાં કયા કયા ગુણ હોય છે ? ધાતુઓ ક્યાંથી નીકળે છે ? ધાતુએ કેવાં પદાર્થ કહેવાય પિત્તળ શીરીતે બનાવે ? પિત્તળનો રંગ કેવો હોય છે ? જસતનો રંગ કેવો હોય છે ? તાંબુને પિત્તળ એમાં કંઠણ કાણુ ? શા માટે પિત્તળ વધારે કંઠણ ? પિત્તળનું શું શું બને છે ? તમારા ઘરમાં પિત્તળનાં વાસણ હોય તેનાં નામ દો. પિત્તળ પર કાટ ચઢે છે કે નહિ ? પિત્તળનાં વાસણને કલાઈ કરાવવાનું કારણ શું ? તાંબુ અને પિત્તળ એમાં જલદી કાણુ કટાય ? ઝંખું કયું વહેકું પડે ? તાંખા અને પિત્તળ એમાં સસ્તું કયું ? પિત્તળ સસ્તું શા માટે ? તાંખા અને પિત્તળનો શેરનો ભાવ શું હશે ?

પાઠ ૪૬ એ.	ઝીઝવો=એકબીજાનું ધાસ	સ્તુનો કસ
ધાસનું બજાર=ધાસની	ચરાઉ=ચરનારા	દરો=એક બીજાનું ધાસ;
પીઠ	ગંજી=ધાસના ઢગલા	ધરો
ચરો=પોપડા; ધાસ ઊં	મડી=મીઠ	જડ=મૂળ
ગવાની જમા; બીડ	સુગંધ=સારી વાસ	ફરી ફરીને=વારેવારે
કુમળું=નરમ	મેથ=સુગંધીદાર ધાસ	ઉપલાણે=ઉપરનાભાગમાં
છાવામાં=ઢાંકવામાં	ખુબળી=ખબવાળ આ	વાટચરરતો
વણીને=વળ દબને	વી ફાલ્લા યાય તે.	ચમરી=છોડ ઉપરની
મૂળીમાં=મૂળ	ધુપેલ=માથામાં ધાસ-	પાંખડી
ધા=અણી	વાતું તેલ	મુંવાળી=લીસી
કાજ=દરબ	અતાર=સુગંધીદાર વ-	વાસ=સોડમ

મુપડા=ઝાડકવાને	સાદી=ચટાઈ	મુંબ=સરકટની પાંદડીને
વાંસની ચીપ કે ધા.	પડા=મુડી	પલાળી કુટેલી કે
સતું બનાવેલું ઓભર	કુટીને=છુંદીને	ખાટલા=ટોળીઆ

સવાલ—જે ખેતરમાં દાઢાં ભીતે તે ખેતર શા કારણથી નકામું થઈ જાય છે? દાઢાના મૂળીઆ કેવાં હોય? એની પાંદડીની કારકેવી હોય છે? કુમળું દાઢાં શું કામમાં આવે છે? પાકટ થયા પછી શું કામમાં આવે છે? દાઢાં શું કામમાં આવે છે? ઝીંઝવે શું કામમાં આવે છે? તે ક્યાં ભીતે છે? એના મૂળીઆપર શું આવે છે? એ ગડીને શું કહે છે? મોથ શા શા કામમાં આવે છે? ઝીણી ઝીણી સોય જેવી પાંદડીવાળું જાળ જેવું કયું ધાસ આવે છે? દરેક કાઠી નાખવા છતાં ફરીથી કેમ ઉગી નીકળે છે? સરકટ ક્યાં થાય? સરકટ જનાવરના ખાધામાં આવે છે કે નહિ? નહિ આવવાતું કારણ શું? સરકટની સળીઓ સુકાયા પછી શા શા કામમાં આવે છે? એની પાંદડીને કુટીને પલાળે છે તેને શું કહે છે? મુંબ શું કામમાં આવે છે? કયા કયા ધાસ ખાટલા બરવાના કામમાં આવે છે?

પાઠ ૪૭ મો.

વાવવા=રોપવા	વજેરે કાઠી ગએલો	ટેબરા=મીઠું મરચું
સાંકા=સોટા	કચરો.	નાખી જુવાર બાજરી-
પરાળ=ભાતતું ધાસ	પૂરી=નાખીને	ના કરેલા રોટલા
ગાંઠ=ગડી (વમરની)	બીલ=ગડામાં રહેનાર	ખસલી=એક જાતનું
જાળંગ=આખી; સાંધા	જાત	ધાસ
ચેર=પેરીશ	નામલી=આવટો	કડબ=જુવારનો સુકે
ગુણી=મુંચળું; જથો	સામે=એક જાતના	સાંઠો
નજર કરો=ખાન આપે	ધાસતું બી.	રાતડીઓ=રાતી જુવાર
બી=બીયાં	ચેક=ચીઠા કે કુંગળાનાં	બીડ=ધાસ ઉમવાળી
ખાંતર=ધાસ છાણ	મૂળની ગાંઠો	જમીન; ચરો

સવાણ—બાજરી, જુવાર અને ડાંગરના છોડનો ધાસની સાથે સુકાવલો કરો. આપણે અનાજ ખાધએ છીએ તે શું છે ? ધાસનું બી નાતું અને અનાજનું મોટું હોવાનું કારણ શું ? મહીકાઠા કયા આવે ? મહીકાઠાના બીજ લોકો કયું કયું અનાજ ખાય છે ?

પા ૪૮ મો.

આજસુ=સુરત.

કવિતાન અર્થ

સખત=મહુ
એક સામટું=સાથેલાગુ
આણુ=સુરજ
દાણો=ગુવાર અડદ વગેરે
કેદ=દોરખાધવાની જગો
નીરું છું=નાખું છું.
છાશ=દહીંમાં પાણી ના
ખી વહોવી બનાવેછેતે
કૈવત=જેર
અવડું=હળના નીચેના
ભાગમાં ફાશની સાથે
અણીવાળુ લાકડું
હોય છે તે.

સેડ=હળમાંની વચમાંનો
લાંબો સોટો
ચાસ=ખેતરમાં હળે
કરી પાડેલા આડા
ઉભા લિસોટા.
હળપુણી=હળમલિહાળની
ફાશ હોય છે તે.
પુસરી=બળદની ખાંધે
રહે છે તે લાકડું.
છડો=હળને છેડે પક-
ડવાને ખીલી જેવું
હોય છે તે; હલેડી

તાત=આપ.
નીપળવે=પકવે
અન=અનાજ
ધરે=પહેરે.
સહે=ખમે; વેઠે.
લટું=જખરો; મજબુત
ઉત્તમ=સારી.
પર=પારકા.
ઉપકારી=આભારી
દીએ=આપે
શીખ=શિખામણ.
ખંત=કાળજી.

જગતનો તાત ગણાય એટલે જેવી રીતે આપ છોકરાંનું પોષણ કરે છે તેવીજ રીતે ખેડુત ધાન્ય ઉપજાવી આખા જગતનું પોષણ કરે છે માટે. ખેતીને ઉત્તમ કહેવાનું કારણ એ કે એ અધી સ્વતંત્ર છે, અને અનાજ જેવી જીવવાને જરૂરની વસ્તુ આમની વસ્તુ તે નીપળવે છે. માટે.

હળની હકીકત—હળના મુખ્ય બે ભાગ છે, હળના પાછા ભાગરે તુંગું અને આગલા ભાગને સેડ કહે છે. સેડની લંબાઈ ૧૦ ફુટ અને તુંગાની લંબાઈ ૪ ફુટ હોય છે, તુંગું વચમાંથી નાડું નીચેથી અણીદાર અને ઉપરથી પાતળું હોય છે. નાડા આગમાં સેડનો છેડો આસેછે. તુંગામાં હળપુણી, અવડું અને કસવાગો હોયછે. હળપુણી મોઢાની

હોય છે, ને તે નીચેને છેડે ચંચડાની ઉપર રહે છે. મવડું પશુ અણીદારને ત્રણ પાસાવાળું હોય છે. સેડને ખીજે છેડે ખીજા હોય છે તેને સમન (સંબંધીઓ) કહે છે, તું ધુસરું ખાધે છે. ધુસરું બળદની ખાધ પર મૂકે છે; ધુસરું બળદની ખાધથી ખસી ન જાય માટે ધુસરાને બંને છેડે લાકડાની સામેલ હોય છે તે બળદની ડોકે જોતરથી ખાધે છે. હળ પુણી છેડેથી અણીદાર હોય છે, તેનાથી જમીન ખેડાય છે. હળપુણી જલદી ધસાઈ કે લાગી ન જાય માટે લોહાની કરે છે. તુંગાના ઉપરના ભાગમાં મુઠીમાં આવે એવો લાકડાનો ગોળ કકડો ખેસાડેલો હોય તેનેછડો કહે છે. હળ હાકતી વખત ખેડુત છડા પર ભાર દે છે તેથી હળપુણી ભોંયમાં ઉતરે છે. એથી જમીન ખોદાઈને પોચી થાય છે ને આસ પડે છે.

સવાલ—હળનું ડોઠંગ પાડી તેના દરેક ભાગ પર નામ લખો. હળના દરેક ભાગનો ઉપયોગ સમજાવો.

પાઠ ૪૯ મા.

પાળ=કોરણું.

લીલાછમ=ધણીજલીલાં.
ધર=કુમળા છોડ.
શીતવા=ખમવા.

ભરડીને=ભચરડીને
છોડ=ફાતરાં; છોતરાં

સવાલ—ડાંગર શી રીતે વાવે છે? ધરું એટલે શું? ડાંગર ક્યારડામાં શા માટે રોપે છે? ડાંગરના છોડ પાકે ત્યારે કેવા રંગના થાય છે? ડાંગર પાક્યા પછી શું શું કરે ત્યારે ચોખા થાય?

પાઠ ૫૦ મા.

કોણુ=શેરડીનો રસ
કાઠવાનો સંગ્રો.
પાડછા=પાતરારાં; ચમરી
રસ=રસ.
સંબંધી=વિષે; બાબત
કેવું=કેરી.

વેંત=નિસ્થાસ
આખ=કળી.
પીત=પાણીથી ચતું જે
કરસણુ શાક વગેરે
તરકારી=શાક
માસ=મહીના

ડુકવ=મુંડ.
શિયાળવા=શિયાળ.
સંભાળ=તપાસ.
પાકટ=પાકી.
તાવડો=મોટો પેણું.
છરી=પડ.

સવાલ—શેરડી શી રીતે રોપે છે? શેરડીની આખ જતાવો.

(૨૬) બીજા ધોરણ માટે “ દ્વિતીય શિક્ષણ ” ૪ પાઠ.

કેટલું એટલે શું ? કેટલું શેનું બનાવે છે ? શરડીમાંથી રસ શી રીતે કાઢે છે ? રસનો ગોળ શી રીતે બનાવે છે ?

પાઠ પર મો.
રસોઈ=રંધવાનું કામ
તકરાર=તડવાડ, રકબક
વડવા=લડવા.
ધીમા=જ્ઞાંત

ઉજળો=સફેદ.
ભાવ=હોંસ.
સારા=સાગ્ગ
લોટ=આટો.
કણુક=લોટમાં પાણી
નાખી લોદા જેવું

કરે છે તે.
ગેર=શક્તિ.
નકામો=ફોફટ.
હિસાબમાં=ગણતરીમાં
ઉપયોગના=જરૂરના
પૈસાદાર=પૈસાવાળા

સવાલ—માંદા અને દાંત બગરના માણસને કયો ખોરાક મધારે ઉપયોગી ? તેનું કારણ શું ? બાત શી રીતે બનાવે છે ? રેંટકી શેની બનાવે છે ? ધઉની રોટલી શી રીતે બનાવે છે ? ગરીબ માણસો ધઉ કેમ ખાતા નથી ?

પાઠ પર મો.
મધપુડો=મધમાખીએ
બનાવેલો પુડો.
લટકતે=ટીંગાતો.
વાધરી=શિકારી.
કામળો=બેનનું લુગડું
ધુણી=ધુમાતો દેવતા.
સળગતાં છાણવગેરે
ધરખારવગરના=રખડતા
પારકો=પરાયો; બીજનો
ખીજ=વરતુ.

ધ=છા=મરજી.
નર=પુરુષ.
છ ખુણાવાળો=છ ખુ-
ણાના આકારના.
જ-મ=જીંદગાની.
રક્ષણુ=અચાવ
ડખ=ચટકો.
પેસવા=દાખલ થવા.
દયા=રહેમ.
કવિતાના અર્થ.
હુમર=કસબ; કારીગરી.

નિશાળ=ઠેકાણું.
મનોહર=મોહપમાઠનીર
રચે=મનાવે.
તત્કાળ=તરત
ચુસી=સોષી.
સરે=થાય.
ચુણુ=ફાયદો; લાભ
તમામ=બધું.
તજે=છોડી દે.
ઉદોગી=મહેનતુ
પંકાય=વખણાય

સવાલ—મધપુડો કેણુ બાધે છે અને તે ક્યાં ક્યાં બાધે છે ? મધ ક્યાંથી લાવે છે ? મીણુ શેમાંથી બનાવે છે ? મધપુડામાં કેટલી જાતની માખીઓ હોય છે અને તે કઈ કઈ ? રાણીનું કામ શું છે ? મધ

બીજા ઘોરણ માટે પદાર્થપાઠ ભા. રજો. ૫ આના. (૨૭)

પુડાનાં ખાનાં કેટલા ખુલ્લાવાળા હોય ? ખાનાં કેટલી જાતનાં હોય ? ઇડાં ક્યાં ખાનામાં મૂકે છે અને તે કાણ મૂકે છે ? મોટા ખાનામાં ક્યાં ઇડાં મૂકવામાં આવે છે ? રાણી અને કામ કરનારી માખીમાં શો ફેર હોય છે ? કામ કરનારી માખીઓ શું શું કામ કરે છે ? નર અને માખીમાં શો ફેર હોય છે ? નરને મારી નાખવાનું કારણ શું ? મધ અને મીચુનો ઉપયોગ કહો. મધમાખી પરથી આપણે શું શિખામણ લેવી ?

પાઠ પડ મો.
શેખ=મુસલમાની એક જાત
જાતક=પાણીવાળી જાત
જામાં રહેનાર પક્ષી
પીંછાં=પીંછ
ચોકટ=ચિકાસ
બિંજતુ=પલંગતુ

નબળું=કમજોર
જોડાએલાં=સંધાએલાં
દાઢ=મેવડા દાંત
અણીદાર=તીણી
ગળી જાય છે=ઉતારી દે છે.
જળવે=સાચવે; સંભાળે
દાંડી=છુપાવી.

ખીકણ=ખીએ એવો
ધસીને દોડે છે=ફુમલો કરે છે
માજર=કલગી
દીપે છે=શેભે છે
ખેાતરવાની=ખોદવાની
વાહણુવાય=સવારથાથ

સવાલ—ખતક કેવી જગામાં રહે છે ? ખતકનું શરીર કેમ બિંજતું નથી ? ખતક શું ખાય છે ? ખતકની ચાંચ કેવી હોય છે ? ખતકને પાંખ છે ત્યારે કેમ ઉડી શકતી નથી ? ખતકને કેટલા પગ હોય છે ? દરેક પગે કેટલા આંગળાં હોય અને ક્યાં હોય છે ? આપણે પાણી પર ચાલી શકતા નથી. અને ખતક શા માટે ચાલી શકે છે ? ખતક ખોરાકનાં કકડા કેમ કરી શકતી નથી ? મરધા અને ખતકની ચાંચમાં ફેર શું ? મરધા પાણી પર કેમ ચાલી શકતા નથી ? મરધાં છે કે મરધો તે શી રીતે જાળખી શકાય ? મરધા શા માટે પાળતક હશે ? મરધા કાણ પાળે છે ? મરધો ક્યારે ક્યારે બોલે છે તે શું બોલે છે ?

સાર—મરધો બોલે છે તે પરથી સવાર ને જપોર સમજાય છે.

(૨૮) મુરત શહેર તથા ચોર્ધાસી તાલુકાનો

પાઠ ૫૪ મો.	માળો=પક્ષીનું ઘર	લગી=સુધી
કાખરી=કાખર ચીતરી	ખુણેખોચરે=ખુણામાં	રઝળીને=રખડીને
રૂ=કપાસમાંથી કપા-	દરેક ફેરે=દરેક વખતે	ફાયદો=ગુણ
સીઆ કાઢી લીધા	હુરા=આસમાની;	વીણી વીણીને=શોધી
પછી જે રહે છે તે	ટપકા=છાંટ	શોધીને
તણખલાં=તરણાં		ભો=ખીક; ડર.

સવાલ—ચકલીના શરીરના ભાગ ગણાવો. ચકલીની ચાંચ કેવી હોય છે? ચકલી કેવા કેવા રંગની હોય છે? ચકલીને એક એક પગે કેટલાં આંગળાં હોય અને તે કેવી રીતે હોય છે. ચકલી ક્યાં રહે છે? માળા સેનાં બનાવે છે? ચકલી વરસમાં કેટલીવાર ઈંડાં મૂકે છે? દરેક ફેરે કેટકેટલાં ઈંડાં મૂકે છે? ઈંડાંનો રંગ કેવો હોય છે? ચકલી અગ્નિ ક્યાં સુધી ખવડાવે છે? ચકલી શું શું ખાય છે? ચકલી એકુતને શો ફાયદો કરે છે અને તે કેવી રીતે? ચકલીને કોની કોની ખીક હોય છે? ચકલી ને ચકલો ઓળખવાની નિશાની શું?

પાઠ ૫૫ મો.	ચપટા=એટલા	નું બહું ચારનાર
કેખાવ=શોભા	હુસું=થુડું	ધણી=માલિક
ગરદન=ખોચી	ફાણા=અનાજ	પ્રીતિ=હેત; પ્યાર
કેશવાળી=ધોડાની ગર-	મજલ=મુસાફરી; અંતર	શરત=હોડ; હારજીત
દન પરના વાળ	પાણીદાર=જોરવાળી;	ટટ્ટી=કામડાની વાડ
નકર=સંગીન	ઝડપથી દોડનાર	કુદાવે=ફલાંગ મરાવે.
સપાટ=સરખી	અરખી=અરખસ્તાની;	જીન=ચામડાનું પલાણ
લગામ=દોર	નીમકહલાહ=ખાય તેનું	સવારી કરે છે=એસી
વીણા=વારવાળા	બહુ કરનાર; ધણી-	મુસાફરી કરે છે.

સવાલ—ધોડાની ગરદન પરના વાળને શું કહે છે? કેશવાળી કેને કેને હોય છે? ધોડો સપાટ જમીનપર સપાટાખંધ દોડી ચકા-ચકાતું કરણુ શું? એના કાન કેવા હોય છે? લગામ ક્યાં બાંધે છે?

કયા દાંત વડે ખોરાક કાપે અને કયા વડે ચાવે છે? ઘોડો શું શું ખાય છે? નાળ શા માટે જડાવે છે? ઘોડાનો રંગ કેવો હોય છે? ઘોડાની કંઈ કંઈ જાતો છે? ઘોડામાં કયા કયા ગુણુ છે? ઘોડો શા શા ઉપયોગમાં આવે છે? ઘોડો કેટલા વરસ સુધી જીવી શકે છે?

પાઠ ૬૫ મો.

શેઠ=સાહુકાર
નાળખંધ=નાળજડનાર
ખરી=જનાવરના પગના
તળીઆનું હાડકું
ફેર=તફાવત
જુમખો=જથો
ખોખારો=હુણુલણુ
ભૂંકવું=ગધેડાનુંખોલવું

અડીઅલ=અડીઅલ
એવું; જીદી;હઠીલું
ઠોઠ=અક્કલ વગરનો
નવાદ=અચરતી
મહેનતુ=મહેનત કરે
એવું.
ધીરજવાળું=દુઃખખ-

મનાર
કલાગર=કલા પ્રસાણુ
ચાલનાર
ટંદુ=નાનો
ખચ્ચર=ગધેડો નેઘોડા
ના સંગમથી પેદા
થએલો તે
વાળ=નિમાળા

ઘોડો ખચ્ચર અને ગધેડાનો સુકાખલો—ત્રણેને ખે આખ જે કાન, ડોકું, મોં, માથું, પીઠ, પુછડું, અને ચાર પગ હોય છે. ત્રણેનું મોં લાંબુ હોય છે. ત્રણેના શરીરપર ટુંકા વાળ છે; પગને તળીએ ગોળ દાખડા છે. ઘોડા અને ખચ્ચરની ડોકપર કેશવાળી હોય છે. ઘોડાને ખચ્ચરના પુછડાપર મોટા લાંબા વાળ આપે પુછડે હોય છે. ખચ્ચર ને ગધેડાના કાન મોટા હોય છે. ગધેડા કરતાં ખચ્ચર મોટું ને ખચ્ચર કરતાં ઘોડો મોટો હોય છે.

પાઠ ૫૭ મો.

ગોકળગાય=પરમેશ્વરની
ગાય.
વાનાં=વસ્તુ
તફાવત=ફેર
ધડ=ખેતીથી પગ સુ-
ડીતો બધો ભાગ
ડોકું=ધડની ઉપરનો

ભાગ
તાળવું=મોઢાની આંદર-
નો ઉપલો ભાગ
ભવાં=મમર;આખ ઉ-
પરના કમાનદાર વાળ
પોપચું=આખનુંઠાંકણુ
ખાળે છે=મટકાવે છે.

છેડો=નાકું
મૂળ=શરૂઆત
ગળું=ખેતીની પછવા-
ડેનો ભાગ
વચલે ગાળે=વચ્ચોવચ
કેડ=કમર
દીંચણુ=ધુંટણુ

(૩૦) બીજા ધોરણનો “ મુખ્યગણિત શિક્ષક ” દોઢઆનો.

શરીર વિષે—શરીરના મુખ્ય બે ભાગ ડાકું ને ઘડ છે. ડાકામાં માથું, (માથાનો ઉપરનો ભાગ ખોપરી કહેવાય છે તે પર વાળ ઉગે છે.) કપાળ, લમણાં, કાન, આંખ, નાક, મોઢું મોઢાની અંદર જીભ, દાંત અને તાળવું છે. ગાલ. ગળું, ખેત્રી, દાઢી અને હડપચી છે. ઘડમાં બે હાથ, ખભા, બગલ, છાતી. પેટ, કંટી પેટું કેક. વાસો, બે પગ, જાંઘ, ઢીંચણ, નજો, પાટલી; તળીઉં, એડી, અને ધુંટી છે.

પાઠ પદ મો.	રીકર=ચિંતા	માન=સમજ
આકાર=ધાટ	ધ્યાકો=અવાજો	

સવાલ—ઈંદ્રિયો કોને કહેવી? ઈંદ્રિયો કેટલી છે ને તે કયું કયું? આંખ, કાન, જીભ અને આમડીનો ઉપયોગ કહો. આંખ વડે પદાર્થના કયા કયા ગુણ જાણી શકાય? જ. રંગ આકાર અને ચળકાટ. હાથ વડે પદાર્થના કયા કયા ગુણ જાણી શકાય? જ. ભાર કે હલકું; પોચું કે કઠણું; લીસું કે ખરખચકું, ટાઢું કે ઉનું; અને આકાર. કાન, નાક, અને જીભ વડે પદાર્થના કયા ગુણ જાણાય? નાક વડે વાસ; કાન વડે અવાજ અથવા રણકો; જીભવડે સ્વાદ.

પાઠ પદ મો.	અને વાદળી રંગ	વાનું સુતરાઉ લુગડું
રંગરેજ=રંગારો	ઝાંખા=તેજ વગરનાં	મળીનો રંગ=કાળો રંગ
છુટ્ટી=રજ	સેલાં=દોપટ	વત્તા=વધારે
મૂળરંગ=લાલ પીળા	સાલ્લો=ખાયડીને પહેર	ખુલતા=ખદાર પડતાં

સવાલ—રંગરેજ શું કામ કરે છે? મૂળ રંગ ગણાવો કીર-મજી રંગ બનાવવાની રીત કહો. કીરમજી રંગથી કયા કયા લુગડાં રંગાય છે? કેશરીઓ રંગ શી રીતે બનાવવો? કેશરીઓ રંગ કહેવાનું કારણ શું? લીલો નારંગી, તપખીરી અને કથ્થમ રંગ શી રીતે બનાવવો? ઘોળા રંગમાં થોડો કાળો રંગ મેળવીએતો કયો રંગ બને? ઝાંખો જુરો રંગ શી રીતે બને? ખુલ્લો વાદળી રંગ બનાવવો. ગુલાબી શું શું મેળવીને બનાવે છે? મૂળ-રંગ ચરથી બીજા રંગો શી રીતે બનાવે છે?

બીજા ધોરણ માટે પદાર્થ પાઠ ભા. રજો. ૫ આના. (૩૧)

પાઠ ૬૦ મો.
હિંદાડો=નાગો; લુગડા
પહેર્યા વગરનો
કાંતીને=તાર કાઢીને
વણે છે=ખનાવે છે.
દોશીવાણીઓ=કાપ-
ડીઓ

છીંટ=તરેહવાળું કપડું
જંગલી=સમજાવુ વગ
રના
છાલ=છોડું
રંગદાર=રંગવાળા
ઢાંકણ=કવર
રૂંવાટી=ઝીણા વાળ

ગરજ સારે છે=કામ
કરે છે.
બીગડા=ગડા પડ
જામદાની=ઝીણું બુદ્ધા-
દાર લુગડું
આસ્તો=સૂતરાઉ કપડું
ખાદી=દોટી.

સવાલ—લુગડાં પહેરવાથી શો ફાયદો ? બિન એટલે શું ?
બિનનું કયું કયું કાપડ ખત ? ઘેટાને ટાઢ કેમ વાતી નથી ? બિન
સિવાય બીજા શેનાં લુગડાં ખતે છે ? ૩ કયાં થાય છે ? ૩નાં લુગડાં
શી રીતે ખતે ? ૩નાં કયાં કયાં લુગડાં થાય છે ? જંગલી લોકો
બિન ખતે ૩નાં લુગડાં પહેરતાં નથી ત્યારે કેવાં કેવાં લુગડાં પહેરે
છે ? ૫થુ પક્ષીને લુગડાં પહેરવાની જરૂર શા માટે પડતી નથી.

કવિતાની સમજાવતી.

કવિતાની ૧ લી પાઠ ૨ જો સવારના પહોરમાં શું શું
ખતે છે તેની હકીકત.

હે ! મારા વહાલા દીકરા તું બિંહ જંગલમાં પક્ષીઓ બોલે
છે. રાત પુરી થઈ ને સવાર પડી. પૂર્વે દિશામાં સુરજ ઉગવાની તૈ-
યારી થવાથી અજવાળું થયું; તેથી જાત જાતના રંગો દેખાય છે
અને ઝાડનાં પાંદડાં હાલે છે. માટે હે ! મારા વહાલા દીકરા તું બિંહ
જંગલમાં પક્ષીઓ બોલે છે. (૧) મરઘા કુકરેકુક કરે છે. અને કાગડ
કા કા કરે છે; શોબિતા મેના, પોપટ અને મોર મીઠા બોલ બોલે છે
(ટેક) ૨) સુરજના ઉગવાથી ચંદ્રમાનું અજવાળું ઝાંખું પડ્યું, અને
તારાનો પ્રકાશ દેખાતો બંધ થયો; મતલબ કે તારાદેખાતા નથી.
તેથી ચોર લોકો અજવાળ થયા અને સંતાઈ જવાને માટે ગલીકુંચી
શોધે છે, (ટેક ૩) ભગત ધનુરનું ધ્યાન ધરે છે. અને ગવૈયાઓ
ગામન ગાય છે; ઉદાર માણસો ધણું દાન આપે છે અને મુસ્લાઈ
નિમાજ પઢવાને માટે બૂમ પાડે છે. (ટેક ૪) સુરજ ઉગ્યો તેથી

(૩૨) ચોયાંસી તાલુકાનો નકશો. એક આનો.

રાતનું અંધારું જતું રહ્યું; ભમરો શું શું અવાજ કરી રહ્યો છે, અને કમળના ફૂલની પાંખડીઓ ખીલી છે. (ટક ૫) જેમ જેમ સુરજનું અજવાળું વધારે વધારે પડતું જાય છે મતલબ કે જેમજેમ દિવસ ચઢતો જાય છે તેમ તેમ માણસો ધધે વળગવાને માટે હોંસિલા બને છે. પક્ષીઓ આકાશમાં દોડે છે, અને ઢોરો ચારો શોધે છે. (ટક ૬) આડ, વેલા, ફળ અને ફૂલ એ બધા બૂલ વગર ધીરેધીરે ખીલે છે. ઘણાં પક્ષીઓ એકઠા થઈને તાણું અનાજ ખાવાને માટે જાય છે, (ટક ૭) હે બાઈ તું ખુશી થઈને પરમેશ્વરનું નામ દધને ઉઠ અને મન દધને પાઠ વાંચ. એમ મા પોતાના છોકરાને કહે છે. (ટક ૮)

કવિતા ૨ છ. પાઠ ૫ મો. સોખત તેવી અસર.

જેને જેવી સોખત તેને તેવીજ અસર થાય; જેને જેવી સોખત તેવોજ પ્યાર તેનામાં આવે. (૧) જેને જેવી સોખત તેનાં જેવાંજ તે કામ કરશે; જેને જેવી સોખત તેવીજ જગાએ તે જમીને ઉભો રહેશે. (૨) સારી સોખતથી સારો થશે, અને નહારી સોખતથી નહારો થશે; સારા મહેતાજીની સોખતથી વિદ્યા બણે અને નસીબવાન થાય મતલબ કે સારા ગુણુવાળા મહેતાજીના હાથ નીચે કેળવાય તો નસીબવાન થાય (૩)

કવિતા ૩ છ. પાઠ ૧૦ મો. ફરી ફરીને સારું કામ કરવા આખત

કરોળીઓ જળ બનાવતાં ભોંયધર પડી જાય છે ત્યારે ગભરાય છે અને વગર તૂટેલા (આખા) તાર ઉપર ચઢવાને માટે (ફરીથી) જાય છે. (૧) તેણે (કરોળીઆએ) તાર ઉપર ચઢવાને માટે મહેનત કરવા માંડી; પણ તરત તે નીચે પડ્યો અને ઉપર ચઢવાના કાઈ ઉપાયમાં ફાવ્યો નહિ. (૨) એવી રીતે (પડતો અને ચઢતો) ફરી ફરીને એ ત્રણ વાર મંડ્યો. રહ્યો તોપણ તેમાં ફાવ્યો નહિ ત્યારે ફરીને ચઢવાને તૈયાર થયો. (૩) હિંમત રાખીને ઉમંગથી તે છટ્ટીવાર ચઢવાને મંડ્યો રહ્યો; તેણે ધીરજ રાખી તેથી તે નક્કી જળમાં જ પહોંચ્યો; (૪) જો કરોળીઆએ ફરી ફરીને કાળજીથી મહેનત નહિ કરી હોત તો પગ તળે છુંદાઈને વખર મોતે મરી જત. (૫)

એ પ્રમાણે (કરોળાઆની પેઠે) જે માણસો મનમાં કાળચરાખીને આજસ કાઢી નાખીને મહેનત કરે તો ઘણોજ ફાયદો મેળવે.

સાર—સારં કામ ફરી ફરીને ઉમંગથી કરવું.

કવિતા ૪ થી. પાઠ ૧૫ મો. હુળીમળીને રહેવા (રપે.

આપણે બને જણુ લાઇ અને એનમળી સંપીને (હળીમળીને) રમીએ તો સુખ થાય અને મગ્ન પડે, પણ જો લડીએ કે કંઈએ કરીએ તો ઘણી દીલગીરી થાય, આગર એછી થાય, અને લોકો નકારે એવો. (૧) હે! જેરાવર બાપ પામેશ્વર તુ અમને દમેશાં સંપ આપ; (હળીમળીને રહેવાની ખુદ્દિ આપ) બધી કરીને અમારા દહાડા સુખનાં જાય અને કાંઈ દિવસ જરાપણુ કંકાસ પાવ નહિ. (૨) છોકરાં હળીમળી રહેતાં હોય અને કાંઈ દિવસ કે જલડે કે રડે નહિ, તેઓ હળીમળીને રમે જાતે અને ગીતો ગાય તો મા ઘણી ખુશી થાય. (૩) સાર—લાઇએન સંપે સંપકાંપીને ચાલવું કવિતા ૫ મી. પાઠ ૧૭ મો. વગર વિચાર્યું ન કરવા બાબત. જે માણસ વિચાર કર્યા વગર કામ કરે છે, તે પાછળથી દીલગીર થાય છે; જુઓ એવાં (વગર વિચારનાં) કામ કરવાથી ઘણાંતા જીવ જાય છે. (મરી જાય છે.) (૧) સાર—ઉતાવળથી વગર વિચારે કામ કરવું નહિ.

કવિતા ૬ થી.

પાઠ ૨૫ મો.

કુહાડી.

નાનો છોકરો આપની કુહાડી લઈ જેરાવર કાંઈ મરદ અન્યોને જે કંઈ ચીજ જુએ તે બા મારીને કાપે, એવ રમતો રમતો ગામને પાદરે તજાવપર ગયો. (૧) આં (સ્તજાવમા) માફલાએ જરા પાણી હલાવ્યું, તેથી છોકરાએ પાણીની અંદર કંઈક જોયું, એટલે છોકરો મનમાં બીધો, તેથી કુહાડી પાણીમાં પડી ગઈ; તે વખતે તે

૩૪ બીજા ધોરણ માટે પદાર્થ પાઠ ભા. ૨ જો. પાંચ આના.

અહુ ધાટો પાડીને રડયો. (૨) હંમેશાં પાણીમાં આમ તેમ ડાહ્યા કરતાં અને અંદર સમાઈ જતાં એવા દયાળુ દેવી માતા છોકરાનો અવાજ સંભળીને (પાણી ઉપર) આવ્યાં, દેવી બોલી કે આ રૂપાની કુહાડી લે પણ છોકરો કહે છે કે હે ! માતા, મારી કુહાડી એવી નથી. (૩) બીજી વખત સોનાની કુહાડી લાવીને બતાવી ત્યારે માથું ધુણાવીને (ના કહીને) છોકરો કહે છે કે એ પણ મારી નથી મને તો મારી કુહાડી ગમે છે. માટે હે ! દયાળુ માણ, તમે પાણીમાંથી મારી કુહાડી કાઢી આપો. (૪) દેવીએ કુહાડી કાઢી આપી અને છોકરા સામે બોલ્યાં (છોકરાને કહ્યું) કે તને સુખ અને દોલત મળજે, અને પરમેશ્વર તારાપર મહેરબાની કરજો. મતલબ કે તારાપર પરમેશ્વરની મહેરબાની થજો. સાર—સાચું બોલવું.

કવિતા ૭ મી. પાઠ ૩૪ મો. પરમેશ્વરની મોટાઈ.

જગતના બનાવનાર (પરમેશ્વરે) આ દુનીઆમાં ધણીજ સારી બનાવટ કરી છે, તેણે આ દુનીઆમાં નાના મોટા એમ ધણી જાત ના જીવો બનાવ્યા છે, (૧) તરેહવાર રંગના પીલતા પુલો, ગાયન ગાતાં પક્ષીઓ અને સારા રંગવડે શોભતાં ઝાડનાં પાંદડાં તથા પક્ષીની પાંખો તેણે બનાવ્યાં છે. (૨) વળી પરમેશ્વરે મોટા મોટા પહાડો, બેખડો, દરિયા, નદી, એવારા અથવા પહાડમાંથી જવા આવવાના રસ્તા, શહેર અને જંગલના રસ્તા વગેરેની આવી શોભિતી બનાવટ બનાવી છે. (૩) શિઆળામાં ઠંડો પવન સારી ઠંડક આપે છે, અને ઉનાળામાં સુરજનો તાપ નક્કી ધણો પડે છે. (૪) ચોમાસાની ઋતુમાં વરસાદ વરસે છે, ઝાડો પર ફળો લટકતાં દેખાય છે, અને મોરોનો મીઠો અવાજ સંભળાય છે. (૫) અજવાળીઆમાં ચંદ્રનું અજવાળું આનંદ આપે છે, અને અંધારીઆમાં તારાના પ્રકાશ

નો રંગ શોભિતો દેખાય છે. (૬) રમવાને અને મોજ મોગવવાને માટે મોટાં મેદાનો બનાવ્યાં છે, વળી પાણીમાંના વેલા અને તેનાં પાંદડાં કેવાં તરે છે ! (૭) હે પરમેશ્વર, તે જોવાને માટે આંખ આપી છે, સાંભળવાને માટે કાન આપ્યા છે, અને બોલવાને માટે જીભ આપી એ સારું કહ્યું છે. (૮) વળી દાંત આપ્યા તેની સાથે ખાવાનો ખોરાક આપીને આપણા પર બહુ ઉપકાર કર્યો છે; હે પિતા કરનાર (પરમેશ્વર) તે જે જીવિત કરી છે તે સમજી શકાય તેમ નથી. (૯) સાર-પરમેશ્વરે માણસ જાતના સુખને માટે દુનીઆમાં બધી વસ્તુઓ બનાવી છે, તેનો પાડ વાળવા માટે દરરોજ તેની ભક્તિ કરવી. કવિતા ૮ મી. પાઠ ૩૫ મો. પાનખર ઋતુ (વસંત ઋતુમાં શુ. શુ. અને છે તેની હકીકત.)

મોટા વડનાં ઝાડ પર પથરાયેલા વેલા તે જાણે તંબુ ઉભો કર્યો હોયની ! એવું દેખાય છે. તંબુ પર જેમ ધન વાવટા ફરકતા હોય તેમ કેળ, નાળિયેરી અને તાડનાં ઝાડ તે ધજાને વાવટા જેવાં જણાય છે. (૧) ઝાડનાં પીળાં અને પાકાં પાંદડાં હોય તે ખરીને જમીન પર પડે છે, પછી ઝાડને નવાં પાંદડાં આવે છે તેથી ઝાડ શોભિતાં દેખાય છે. (૨) વસંત ઋતુમાં જીનાં પાંદડાં પાકાં થવાથી ખરી પડે છે અને તેને બદલે નવાં પાંદડાં પુટી નીકળે છે, કાચલ મધુર શબ્દ બોલે છે; તીતર, કબુતર અને બીજાં ધણાં પક્ષીઓ સારા રમ્યા ગાય છે, અને સારી રીતે નાચે છે. (૩) લોકો કેસડાનાં ફુલનો (કેસડો) રંગ ઘોળીને હોળી રમે છે, એટલે રંગની એક બીજા પર પીચકારી મારે છે, બાગમાં ફુવારા ઉડાડે છે, અને જાગરો તથા ચોકમાં પાણી છાટે છે. મતલબ કે પાણીને

(૩૬) સુરત શહેર તથા ચોર્યાસી તાલુકાનો

છંટકાવ કરે છે. (૪) ભમરાઓ ગું ગું અવાજ કરે છે. અને ઝાડો પર તરેહવાર ધણા રંગો દેખાય છે; આંખા ઉપર મોર આવવાથી તે શોભે છે, અને ચોતરફ ચાંદની શોભી રહે છે. (૫) માણસો લહેજતથી (ખુશીથી) શિખાંડ ખાય છે અને ઠંડુ પાણી પીએ છે. પશ્ચિમ અને દક્ષિણ તરફના પવનથી શરીર સુખી રહે છે. પશ્ચિમ અને દક્ષિણમાં દરોઓ હોવાથી પવન ઠંડો આવે છે,

કવિતા ૯ મી. પાઠ ૪૭ મો ખેડુત વિષે.

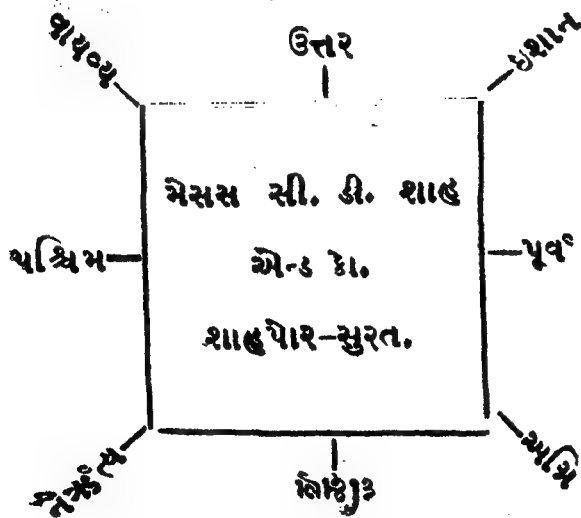
અરે! ખેતી કરનાર, તું ખરેખર જગતનો આપ ગણાશે છે. કારણ કે તું ખેતી કરે છે તેથી અધના પ્રાણીને ખોરાક મળે છે, તેથી આ આખી દુનીઆનું પોષણ કરનાર પણ તું જ જણાય છે. (૧) તું કપાસ, ફળ, પુલ, ધામ અને અનાજ પકવે છે; તોજે અધનાં પ્રાણીઓ અનાજ ખાય છે અને માણસો ખુશીથી કપડાં પહેરે છે. (૨) તું વરસાદ ને તડકા વેડે છે અને વળી ધણી મહેનત કરે છે, તેથી તું ચરીરે જળરો અને છે અને હમેશાં સંતોષથી ફરે છે એટલે સંતોષી રહે છે. (૩) ખેતી નફા સારી સારી છે, વળી તે પારકાના પર ઉપકાર કરનારી છે; તું કાળજીથી ખેતી કરે છે અને જગતને, સાને શિખામણ આપે છે, કે તમ માની પેઠે મહેનત કરશો તો જળરા, સંતોષી અને પારકાનું બનું કરનારા થશો. (૪) કહેવત છે કે “હેતન ખેતી, મધ્યમ વ્યાપાર, નફાદ નોકરી, નિદાન લાખ, એટલું ન આવડે તો દલાલી શીખ.”

કવિતા ૧૦ મી. પાઠ ૫૨ મો. મધમાખી વિષે.

હે! મધમાખી, તું મહેનતુ છે, અને વળી કારીગરીની નિશાળ છે, (કારીગરીની નિશાળ કહેવાનું કારણ એ કે મધપ્રાણી

આના જેવી કારીગરી માણસથી પણ બરાબર થઈ શકે નહિ.)
મનને મોઢ પમાડે એવો મધધુડો બનાવે છે, અને તરતજ તેમાં રસ
મૂકે છે. (૧) મીઠું મધ ચૂંથી લઈને તે મીઠું બનાવે છે, તેથી
(મધ અને મીઠુંથી) ધણું કામ થાય છે અને તે ધણેજ ફાયદો
કરે છે. (૨) તે નાનું સરખું જીવડું છે, પણ મોટું (ઉપયોગી) કામ
કરતું જણાય છે. વળી તે ડાહીને ચોકખી દેખાય છે, તેથી તારું
જોઈને બધા ડાહ્યા માણસો આજસ છોડી દે છે. (૩) કીડી, કરો-
ળીઆ અને મોકોડા વગેરે જે મહેનતુ જીવડાં કહેવાય છે, તેમાં પણ
તુંજ વખણાય છે. મતલબ કે એ બધાં જીવડાં કરતાં તે વધારે
મહેનત કરે છે. સાર-માણસે ઉલોગી ને કુતરી થવું.

ભૂગોળનીશરૂઆત.

(૩૮) બીજા ધોરણ માટે પદાર્થપાઠ ભા. રજો. પાંચ આનંદ

દિશા—(સ. ૧) દિશા કેટલી છે ? ઉ. ચાર (સ. ૨) દિશાના નામ દો. ઉ. ઉત્તર, દક્ષિણ, પૂર્વ, પશ્ચિમ. (સ. ૩) દિશા શા ઉપરથી જાણી શકશો ? ઉ. સુરજ ઉપરથી. (સ. ૪) સુરજપરથી દિશા ઓળખવાની રીત બોલો ઉ. જે દિશામાં સુરજ ઉગે તે પૂર્વ; આથમે તે પશ્ચિમ; સુરજ સામું મોં કરી ઉભા રહેવાથી ડાબા હાથ તરફની ઉત્તર અને જમણા હાથ તરફની દક્ષિણ. (સ. ૫) સુરજ બીજકુલ ન દેખાય તો શા વડે દિશા પારખશો ? ઉ. ધ્રુવના તારા ઉપરથી. (સ. ૬) ધ્રુવના તારા ઉપરથી દિશા જાણવાની રીત બોલો. ઉ. ધ્રુવનો તારો હંમેશાં ઉત્તર દિશામાં ઊગે છે માટે એ તારા તરફની ઉત્તર, તેની સામેની દક્ષિણ; જમણા હાથપર પૂર્વ ને ડાબા હાથપર પશ્ચિમ. (સ. ૭) જો ધ્રુવના તારાને નહિ ઓળખતા હોય તો તેમે માટે બીજું સાધન છે ? ઉ. હોકાયંત્ર. (સ. ૮) હોકાયંત્રપરથી કઈ દિશા જાણી શકાય ? ઉ. ઉત્તર દિશા. (એની સોય હંમેશાં ઉત્તર દિશા પર રહે છે) (સ. ૯) દિશા જાણવાથી શું ફાયદો ? ઉ. ફલાણી જગાપરથી ફલાણી જગા કઈ દિશાએ અથવા અમુક સ્થળથી અમુક સ્થળ કઈ દિશામાં આવે તે માલમ પડે છે. (સ. ૧૦) નકશાની દિશા શી રીતે જાણવી ? ઉ. નકશા સામું મોં કરી ઉભા રહીએ તો માંચા તરફની ઉત્તર; પગ તરફની દક્ષિણ, જમણા હાથ તરફની પૂર્વ, અને ડાબા હાથ તરફની પશ્ચિમ. સૂચના—ચિત્રમાં નકશાની દિશા બતાવી છે.

પુણા—(પ્ર. ૧) પુણા કેટલા છે ? ઉ. ચાર. (પ્ર. ૨) પુણા ના નામ બોલો. ઉ. અગ્નિ, નૈઋત્ય, વાયવ્ય, ઇશાન. (પ્ર. ૩) પુણા પારખવાની રીત બોલો. ઉ. પૂર્વ ને દક્ષિણ વચ્ચે અગ્નિ, દક્ષિણ ને પશ્ચિમ વચ્ચે નૈઋત્ય, પશ્ચિમ ને ઉત્તર વચ્ચે વાયવ્ય અને ઉત્તર ને પૂર્વ વચ્ચે ઇશાન.]

ચોયાંસો તાલુકાનો નકશો. એક આનો. (૩૬)

રાજકીય ભૂગોળ.

મહેસુલી ખાતું—(પ્ર. ૧) મહેસુલી ખાતું શું કામ કરે છે? ઉ. જમીનની મહેસુલ ઉધરાવી તેનો હિસાબ રાખે છે. (પ્ર. ૨) ગામની મહેસુલ ઉધરાવનારને શું કહે છે? ઉ. તલાટી. (પ્ર. ૩) તલાટીને મદદ કરનાર કોણ હોય છે? ઉ. મુખી. (પ્ર. ૪) તલાટી ને મુખીના ઉપરીને શું કહે છે? ઉ. મામલતદાર. (પ્ર. ૫) મામલતદાર માજિસ્ટ્રેટ ક્યારે કહેવાય? ઉ. ઇન્સાફતું કામ કરે છે ત્યારે (પ્ર. ૬) મામલતદાર પર કોણ દેખરેખ રાખે છે? ઉ. આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટર અને ડેપુટી કલેક્ટર. (પ્ર. ૭) આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટર અને ડેપુટી કલેક્ટરના ઉપરીને શું કહે છે? ઉ. કલેક્ટર. (પ્ર. ૮) કલેક્ટર શું કામ કરે છે? ઉ. મહેસુલી, પોલિસ, મ્યુનિસિપાલ, ઇન્ડિપેન્ડન્ટ, આંધકામ વગેરે ખાતા પર દેખરેખ રાખે છે. (પ્ર. ૯) કલેક્ટર ઇન્સાફતું કામ કરે ત્યારે એ કયા અધિકારી કહેવાય? ઉ. ડિસ્ટ્રિક્ટ માજિસ્ટ્રેટ (પ્ર. ૧૦) કલેક્ટરને પોલિટિકલ એજન્ટ ક્યારે કહે છે? ઉ. જ્યારે દેશી રાજ્યો સંબંધી કામકાજ પર દેખરેખ રાખવાનું કામ કરે છે ત્યારે.

પોલિસ ખાતું—(પ્ર. ૧) પોલિસખાતું શું કામ કરે છે? ઉ. લોકોના જનમાલનું રક્ષણ કરે છે. (પ્ર. ૨) ગામડામાં પોલિસ અધિકારી કોણ છે? ઉ. પોલિસ પટેલ, મુખી. (પ્ર. ૩) તાલુકાના પોલિસના ઉપરીને શું કહે છે? ઉ. ફોજદાર. (પ્ર. ૪) ફોજદાર પર કોણ દેખરેખ છે? ઉ. ડિસ્ટ્રિક્ટ પોલિસ ઇન્સ્પેક્ટર (પ્ર. ૫) ફોજદાર અને ડિસ્ટ્રિક્ટ પોલિસ ઇન્સ્પેક્ટરના ઉપરીને શું કહે છે? ઉ. પોલીસ સુપ્રિન્ટેન્ડન્ટ.

દિવાની ખાતું—(પ્ર. ૧) દિવાની ખાતું શું કામ કરે છે? ઉ. લેણદેણનો ઇન્સાફ કરે છે. (પ્ર. ૨) મહેરના રૂ. ૫૦૦ની અંદરના

(૪૦) બીજા ધોરણ માટે પદાર્થપાઠ ભા. ૨ જે પાંચ આના.

લેણદેણનો ઇન્સાફ કરનારી કંઈ કોર્ટ છે અને તેના ઉપરીને શું કહે છે ? ઉ. રમોલકોઝ કોર્ટ અને તેના ઉપરીને રમોલકોઝ જજ કહે છે ? (પ્ર. ૩) તાલુકામાં લેણદેણનો ઇન્સાફ કરવાને કંઈ કોર્ટ છે ? અને તેના ઉપરીને શું કહે છે ? ઉ. સેકન્ડ ક્લાસ સમ્પન્જ કોર્ટ અને તેના ઉપરીને સમ્પન્જ (મુનસિફ) સાહેબ કહે છે. (પ્ર. ૪) શહેરમાં સમ્પન્જ કોર્ટ કેટલી છે ? ઉ. ફર્સ્ટ ક્લાસ અને સેકન્ડ ક્લાસ. (પ્ર. ૫) જિલ્લામાં ઇન્સાફ કરનાર મુખ્ય અધિકારી કોણ છે તે તે શું કામ કરે છે ? ઉ. ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ. તેઓ લેણદેણ સંબંધી ભારે દાવા ચુકવે છે. (પ્ર. ૬) ડિસ્ટ્રિક્ટ જજના હાથ નીચે એ ખાતાના કયા કયા અધિકારી છે ? ઉ. રમોલકોઝ જજને સમ્પન્જ.

વૈદક ખાતું—(પ્ર. ૧) વૈદક ખાતું શું કામ કરે છે ? ઉ. માદા માણસની માવજત કરે છે તથા તેમને દવા આપે છે. (પ્ર. ૨) મોટા તાલુકાઓમાં વૈદક અધિકારી કોણ હોય છે ? ઉ. હોસ્પિટાલ આસિસ્ટન્ટ. (પ્ર. ૩) હોસ્પિટાલ આસિસ્ટન્ટના હાથ નીચે કોણ હોય છે ? ઉ. કંપાઉન્ડર(દવા આપનાર) (પ્ર. ૪) હોસ્પિટાલ આસિસ્ટન્ટના ઉપરી કોણ અને તેઓ કયા રહે છે ? ઉ. સીવીલ સર્જન, તે જિલ્લાના મુખ્ય શહેરમાં રહે છે.

જાહેર બાંધકામ ખાતું—(પ્ર. ૧) જાહેર બાંધકામ ખાતું શું શું કામ કરે છે ? ઉ. સરકારી મકાનો, રસ્તા, પૂલો અને સડકો વગેરે બાંધે છે, તેમજ સમરાવે છે. (પ્ર. ૨) એ ખાતા તરફથી તાલુકામાં કોણ હોય છે ? ઉ. ઓવરસીઅર. (પ્ર. ૩) ઓવરસીઅરના ઉપરીને શું કહે છે ? ઉ. એક્ઝિક્યુટિવ ઇન્જનેર.

બીજા ધોરણ માટે દિક્ષા શિક્ષણ ચાર પાઈ. (૪૧)

કેળવણી ખાતું—(પ્ર. ૨) આસિસ્ટન્ટ માસ્ટરના ઉપરીને શું કહે છે? ઉ. મહેતાજી (પ્ર. ૨) નિશાળોની તપાસ રાખવા માટે જિલ્લામાં કાણુ છે? ઉ. ડેપુટી એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર, (પ્ર. ૩) ડેપુટી એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટરને મદદ કરનાર કાણુ? ઉ. આસિ. ડે. એ. ઇન્સ્પેક્ટરો અને તાલુકાના માસ્ટરો.

મ્યુનિસિપાલ ખાતું—(પ્ર. ૧) મ્યુનિસિપાલીટી શું શું કામ કરે છે? ઉ. રસ્તા સાફ રાખવાનું. દીવાખતી સળગાવવાનું, સડકો-પર પાણી છાંટવાનું, દોકોની સુખાકારી સંભાળવાનું, શરૂઆતની કેળવણી આપવાનું વગેરે. (પ્ર. ૨) મ્યુનિસિપાલીટીનો ખર્ચ શાથી નમે છે? ઉ. જકાત, જળજવેરો, ધરવેરો, નળવેરો, વગેરેથી (પ્ર. ૩) મ્યુનિસિપાલીટી કયા ગામમાં હોય અને કયા ગામમાં ન હોય છે. પાંચ હજાર કરતાં વધારે માણસની વસ્તી હોય ત્યાં મ્યુનિસિપાલીટી હોય અને એથી ઓછી વસ્તી હોય ત્યાં ન હોય (પ્ર. ૪) મ્યુનિસિપાલીટીનો કારભાર કાણુ ચલાવે છે? ઉ. સરકાર તરફથી નીમાયલા અને પ્રજા તરફથી ચુંટી કઢાયલા સભાસદો. (પ્ર. ૫) એ સભાસદો શા નામથી ઓળખાય છે? ઉ. કમિશનર. (પ્ર. ૬) મ્યુનિસિપાલીટીમાં સૌથી ઉપરી કાણુ અને તેને મદદ કરવાને કાણુ કાણુ હોય છે? ઉ. પ્રેસીડન્ટ અને તેને મદદ કરવાને ચીફ ઓફીસર આસિસ્ટન્ટ સેક્રેટરી, ઇન્સ્પેક્ટર ને કારકુનો વગેરે.

લોકલફંડ ખાતું—(પ્ર. ૧) લોકલફંડ ખાતું શું શું કામ કરે છે? ઉ. કુવા, તળાવ, રસ્તા, વગેરે બંધાવવાનું, તથા સમરાખવાનું તથા કેળવણી આપવાનું. (પ્ર. ૨) લોકલફંડ ખાતાનો ખર્ચ શી રીતે ચાલે છે? ઉ. સરકાર જમીન ઉપર જે મહેસુલ લે છે તે

(૪૨) ચોર્યાસી તાલુકાનો નકશો. એક આનો.

પર હર રૂપીએ એક આનો લોકલક્ષ્મીનો વધારો છે તેમથી આલે છે. (પ્ર. ૩) લોકલક્ષ્મીનો વહીવટ કરનાર મંડળને શું કહે છે? ઉ. લોકલક્ષ્મી. (પ્ર. ૪) લોકલક્ષ્મીનો હિસાબ રાખનાર અધિકારીને શું કહે છે? ઉ. લોકલક્ષ્મી કલાર્ક.

પોસ્ટ ખાતું—(પ્ર. ૧) પોસ્ટખાતું શું કામ કરે છે? ઉ. કામળો એંગીઓ, પારસલો તથા પૈસા એક ગામથી બીજો ગામ લઈ જવા લાવવાનું તથા પૈસા સાચવી તેનું વ્યાજ આપવાનું કામ કરે છે. (પ્ર. ૨) પોસ્ટ ઓફિસના ઉપરીને શું કહે છે? ઉ. પોસ્ટ માસ્ટર. (પ્ર. ૩) પોસ્ટ માસ્ટરને મદદ કરનાર કાચુ કાચુ હોય છે? ઉ. ડેપુટી પોસ્ટ માસ્ટર, કારકુન, સિપાઇ, ટપાલી.

પરચુરણ—ઉપર સિવાય તારખાતું, જંગલખાતું સરવૈખાતું, એગ્રિકલચર ખાતું, આબકારી, કર્ટમ ખાતું, નીકમ ખાતું, શીતળા ખાતું, રજીસ્ટર ખાતું વગેરે ધણાં ખાતાં છે.

સ્થાનિક પેદાશ—ગામમાં કે શહેરમાં કે જિલ્લામાં મુખ્ય પાક થતો હોય તે.

પરદેશ જતી ચીજો—જે વસ્તુની નીપજ ધણી થાય તે વસ્તુ પરદેશ જતી ચીજોમાં ગણવી.

પરદેશથી આવતી ચીજો—ગામ શહેર કે જિલ્લા પ્રમાણે લોખંડ કામ, કાચ, કાપડ, ઇમારતી લાકડાં વગેરે આવતી ચીજો ગણવી.

વ્યાખ્યા.

શેરી—સામસામી ધરોની હાર હોય તે.

મહોલ્લો—ધણી શેરી મળીને થએલો ભાગ.

ધર—શહેરનો પાછળથી વધેલો ભાગ.

બીજા ધોરણ માટે પદાર્થપાઠ લા. ૨ જે પાંચ આના. (૪૩)

ગામ—ધણી ધરતી વરતી અને નાનાં ધરો હોય તે.

કરખો—તાલુકાનું સૌથી મોટું ગામ. જેમાં ૫૦૦૦ કરતાં વધારે માણસની વસતી હોય તે.

શહેર—સારાં મોટાં બજારો, છોખંધ અને હારખંધ ધણી ધરો હોય તે.

તાલુકો—ધણી ગામો મળીને થએલો ભાગ, જે મામલતદારના તાબામાં હોય છે તે.

જિલ્લો—કલેક્ટરના તાબાનો મુલક કે જેમાં ધણી તાલુકા આવેલા હોય છે તે.

બંદર—નદી કે દરીઆ કાંઠે આવેલું શહેર કે ન્યાંધી ધણી માલ મહાણુ મારફતે આવ જાય તે.

એજન્સિ—દેશી રાજાનો મુલક કે જે પોલિટિકલ એજન્ટના તાબામાં હોય છે તે.

પોલિટિકલ એજન્ટ—દેશી રાજ્યપર દેખરેખ રાખનાર સરકારી અધિકારી.

તળાવ—જેની ચારે બાજુ જમીન ને વચ્ચે પાણી હોય તે.

બેટ—જેની ચારે બાજુ પાણી ને વચ્ચે જમીન હોય તે.

પહાડ—જે ધણી ઉંચા તથા લાંબા પહોળા ટેકરા મળી થએલો હોય તે.

નદી—મીઠા પાણીનો રેલો પર્વત અથવા સરોવરમાંથી નીકળીને નિચાણુ જગાપર થઇ મોટી નદી અથવા દરીઆને મળે છે તે.

સમુદ્ર—ખારા પાણીનો ભાગ, આગળોટ વગેરેનો માલ લાવવા લઈ જવાનો ધોરી રસ્તો, કે નદીને મળવાનું ઠેકાણું.

મીઠખંદર—મીઠું પકવવાને મુકરર કરેલી જગ્યા.

હવાખાવાનું ઠેકાણું—જે જગાપર ખારી ને ખુલ્લી હવા હોય તે.

૧૪૪) સુરત શહેર તથા ચોર્યાસી તાલુકાનો.

અથવા કુંગરાવાળી જગ્યા કે જ્યાં ચોકખી ને ઠંડી હવા આવે છે.

તીર્થસ્થળ—(જત્રાના ઠેકાણા) કે જેનું મહાત્મ્ય થયે દૂર સુધી જણાતું હોય અને પુષ્કળ જત્રાણ આવતા હોય તે જગ્યા.
ફિલ માટે આપેલી સુચના. પહેલી ચોપડીના અર્થમાં જુઓ.
ડમ્પેટ્સની ફિલ.

દરેક રમત ૧૧ સુધી કરાવવી બારે ડમ્પેટ્સ પહેલાં મુકેલા હતાં તે પ્રમાણે મુકાવી દેવડાવવા.

હેતુ—છાતી તથા હાથના રનાયુ ખીલવવાનો.

રમત ૧૧ મી. (૧) જમણો હાથ ઉંચો (૨) જમણા હાથની મુઠ્ઠી મોં તરફ લમ ફેરવીને જમણો હાથ ઉંચો રાખવો.

રમત ૧૨ મી. (૧) ડાબો હાથ ઉંચો. (૨) ડાબા હાથની મુઠ્ઠી મોં તરફથી લમ ફેરવીને ડાબો હાથ ઉંચો રાખવો.

રમત ૧૩ મી. (૧) જમણો હાથ ઉંચો. (૨) જમણો હાથ માથા પાછળથી લમ ફેરવીને ઉંચો રાખવો.

રમત ૧૪ મી. (૧) ડાબો હાથ ઉંચો. (૨) ડાબો હાથ માથા પાછળથી લમ ફેરવીને ઉંચો રાખવો.

રમત ૧૫ મી. બેઉ હાથ ઉંચા રાખવા. (૧) જમણા હાથની મુઠ્ઠી મોં તરફથી લમ ફેરવીને જમણો હાથ ઉંચો રાખવો. (૨) ડાબા હાથની મુઠ્ઠી મોં તરફથી લમ ફેરવીને ડાબો હાથ ઉંચો રાખવો.

રમત ૧૬ મી. બેઉ હાથ ઉંચા રાખવા. ૧) જમણો હાથ માથા પાછળથી લમ ફેરવીને ઉંચો રાખવો. ૨) ડાબો હાથ માથા પાછળથી લમ ફેરવીને ઉંચો રાખવો.

રમત ૧૭ મી. બેઉ હાથ ઉંચા. ૧) જમણો હાથ માથા ઉપરની

મેં તરફથી લઇ ફેરવીને ઉંચો રાખવો. ૨) ડાબો હાથ માથા ઉપરથી મેં તરફથી લઇ ફેરવીને ઉંચો રાખવો.

રમત. ૧૮ મી. ૧) બેઉ હાથ સામા લાંબા મુઠીઓ જમીન તરફ

૨) બેઉ હાથ બગલ આગળ લાવવા કોણીઓ પાછલી તરફ.

રમત. ૧૯ મી. ૧) બેઉ હાથ સામા લાંબા મુઠીઓ જમીન તરફ.

૨) હાથ પાછળ લાંબા મુઠીઓ આઠાશ તરફ.

રમત. ૨૦ મી. બેપગ વચ્ચે એક પુરતું અંતર રાખવું. ૧) બેઉ

હાથ ઉંચા ૨) બેઉ હાથ પગનાં આંગળાં આગળ.

• પાઠવાર જોડા અક્ષર તથા અઘરા રાખેા.

પરમેશ્વર વટે માર્ગ	લક્ષિત	ધર્મશાળા	પૃથ્વી
ખતાવ્યું	ખાંધ્યું	ચંદ્રમા	સરજ્યાં
ધ્યાન	રહ્યો	પ્રભુ	પર્વ
વસ્ત્ર	ત્રોસ	ચૈત્ર	કાઢ્યો
રસ્તો	મળ્યો	ચાલ્યાં	પિત્તળ
દોસ્ત	લાગ્યો	ફક્કડ	સંજડ
ડાહ્યો	ઠહ્યું	પૂંછ્યું	ત્રણે
જાલ્યો	વિદ્યા	મસ્તી	પુત્ર
વિચાર્યું	ચઢ્યું	પહોંચાડ્યો	માર્યો
ખર્યું	પ્રાણી	અનણ્યું	સમન્તવ્યું
ફાલ્યો	પહોંચ્યું	માંડ્યું	આણ્યું
મુદલ	ઊઠ્યો	કર્યો	પહોંચ્યો

(૪૬) બીજા ધોરણ માટે પદાર્થ પાઠ ભા. ૨ નો. પાંચ આના.

છટ્ટી	ચત્ન	ચક્રભિલ્લુ	ચક્કર	કચ્છ
પ્રમાણ	ઠર્યા	કિલ્લો	ઉઠાડયો	દઢ
મિત્ર	બોલ્યો	ભમ્યો	પાળ્યું	અધુન
ધાન્ય	ભાંગ્યું	દોડયો	દાખ્યો	કલેશ
કટ્ટા	ભાંગ્યો	રામચંદ્રજી	શ્રીરામ	કૌશલ્યા
પ્રધાન	જંત્ર	દર્પણ	નિંદે	ધ્રુવ
ધર્યા	માર્યા	ગણકાર્યું	સર્વ	વળ્યું
મંગાળ્યા	ગુસ્સો	વિદ્યાર્થીઓ	મૂર્ખ	ભક્ત
ધૈર્ય	નાખ્યું	માર્યો	પસ્તાઈ	ગાડ
કેળવ્યો	સ્ટેશન	સોંપ્યો	પાળ્યો	નવાડ્યો
ત્રીજાએ	જણાવ્યું	પ્રાક્ષણ	ફેંક્યું	સાંભળ્યો
ચોકખું	જડ્યું	ગુમાર્યું	ઉંચક્યો	ખુલ્લું
ખગાડ્યું	ડર્યો	નિહાળ્યું	હલાવ્યું	ભુખ્યા
લજવ્યું	વળ્યું	ઝાલ્યું	ભર્યા	ભઢી
રડ્યું ખડ્યું	આપકર્મી	ખાપકર્મી	પ્રાર્થના	તીર્થ
દુશ્મન	પરણાવ્યો	છોડ્યું	મધ્યમાં	લશ્કર
ફેંક્યો	લોટ્યો	ચર્યો	કુલાવ્યું	હંમેશાં
ભૂલ્યો	ધૂળતો	ધૂળે	પહેર્યાં	સી
જડ્યો	પુષ્કળ	સરળવ્યાં	સૂર્ય	પશ્ચિમ
રહોય.	વનરપતિ	પશ્ચિમ	ઉત્તર	માસ્તર
સ્લોટ	વિન્યા	ભૂસી	વચ્ચે	શીખ્યો

મૂકાવ્યું	કચારડા	વર્ગ	વળ્યા	લલ્લુ
મંથરલાલ	ખતાવ્યું	ખંદોખસ્ત	હાકતર	ખેડયું
લક્ષમણ	નિર્દય	છિદ્રો	સિક્કા	અત્તર
ગિયું	ગુચ્છો	ટફું	ઉત્તમ	અન્ન
ડુક્કર	તત્કાળ	ઉઘોગી	વસ્તુ	પ્રીતિ
ટટી	નક્કર	રવાદ	છુટ્ટી	વત્તા
ખાસ્તો	કરાવ્યાં	ગવૈયા	તિથિ	પખવાડીઆં
સરૈયા	નિશાન	અટકચાળાં	ઓસડવેસડ	શિકારી
અભાગીઉં	વિઆય	ગંધાતો	રિસાળ	ઢાંગ
ભાગ્યે	પાટલુન	અનંત	નિરધાર	ભૂલયાંપે
ટપોટપ	પેંતરા	ખહાદુરી	ગેડીદડા	કુટુંબ
સોહામણી	અંગેડી	દીંગલી	સહીઅરો	સંતાપ
વિવાહ	નિંદે	ખેચતાણુ	ખળવંત	ઝોડઝપટ
માહળીઉં	ધંતરમંતર	ભાંગીતૂટી	કચરોપુન્ને	હુંકાળું
સરનામું	સિસોટી	મિનિટ	સંદેશો	દીમણું
દોરડું	હિંચોળે	ફરજંદ	નીમણુંક	ચીતરામણ
હોશિયાર	ઢકા	કિનારે.	હાનત	ગોળમટોળ
ચટાપટા	શિખામણ	સંપત	ખુખસુરત	ખરહાસ
દુઃખ	ખડખડાટ	દુખળા	સંકટ	પારખી
શીંગડાં	જરતી	ધગધગતી	સિંહ	પિએર
ટાંકણે	ઓચીંતી	રાજપાટ	પ્રમાણે	તડંગધુમ

(૪૮) બીજા ધોરણ માટે પદાર્થપાઠ ભા. રજો. પાંચ આના.

ચઢાઈ	ઉપરાંત	સાહુકાર	તળાવડી	શેલો
ખંતીલા	અંગુઠીઆં	હુંકડા	જગપતિ	મહિમા
સરિતા	સિંધુ	વિશાળ	માતેલા	વિશેષ
દિશા	કસરતશાળા	આથમણી	દક્ષિણ	પુટપટી
થુરસી	નિચાણુ	અધિકારી	હુંડી	સેકન્ડ
જતું	વિષે	કેથળો	કથરોટ	ચંબુ
તાંબાકુંડી	ટંકશાળ	તાંબુ	ચળકાટ	મનગરાં
શિરોઈ	થાળી	લોટા	ખુજળી	સુપડા
ઝોંઝવો	ધુપેલ	સુંવાળી	તમાકુ	સુગંધ
પાંદડાં	સળંગ	સેંકડો	રાતડીઆ	મહીકાંઠાં
ઢબરાં	હળપુણી	ધુસરી	સંતોષ	કૌવત
કોઢ	લોંચ	અથાણું	ચટણી	ફૂલ
પાકટ	વેંત	તાવડા	શિઆળવાં	હિસાબ
સફેત	ઘઉં	રક્ષણ	મધપુડો	ધંડાં
આળસુ	જીવડાં	ચીકટ	ભિખારી	ભિંન્નતુ
દાઢ	આંગળાં	નિશાળ	ખુણેખોચરે	નુકશાન
દાબડો	નીમકહલાલ	સુંવાળા	ભુસું	શરત
નાળખંધ	અડીઅલ	ગધેડું	ભૂંકે	પુછડી
સુરજ	સાંઠા	સંખંધી	ઠેકડા	ઉદ્દેશીંગ

મેસર્સ સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. કૃત

➡➡ લોકપ્રિય થઈ પડેલી અર્થની નોટો. ❄❄

બાળવર્ગની નોટ	૦-૧-૬	છટ્ટીના અર્થ	૦-૭-૦
પહેલીના અર્થ	૦-૨-૦	સાતમીના અર્થ	૦-૮-૦
ત્રીજીના ,,	૦-૪-૦	કન્યા ૧લીના,,	૦-૩-૦
ચોથીના ,,	૦-૬-૦	કન્યા ૨જીના ,,	૦-૪-૦
પાંચમીના ,,	૦-૬-૦	કન્યા ૩જીના ,,	૦-૬-૦

અંકસૂચક મૂળાક્ષર કિત્તા ત્રણ પાઠ.

ચોર્યાસી તાલુકાનો નકશો એક આનો.

મુરત શહેરનો નકશો છપાય છે.

પહેલાં ધોરણ માટે પદાર્થપાઠ ભા. ૧ ભા. ૦-૩-૦

બીજા ધોરણ માટે પદાર્થપાઠ ભા. ૨ ભા. ૦-૫-૦

‘બાળ ગરબાવળી’ ની નોટ બે આના. દિશા શિક્ષણ ૪ પાઠ.

સી. એમ. શાહ.

શાહપોર-મુરત.

બીજા ધોરણ માટે મુરત શહેર તથા ચોર્યાસી તાલુકાનો

“ભૂગોળ શિક્ષક” બે આના.

પ્રથમ ધોરણનો “મુખ્યગણિત શિક્ષક” દોઢ આનો.

૨ જિલ્લાનો નકશો ત્રણ આના.

૧ જિલ્લાનો “ભૂગોળ શિક્ષક” સવા આનો.

૧૦૦ સામાન્ય ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા દોઢ આનો.

સુક શાળાના ધોરણવાર

“મુખ્યગણિત શિક્ષક” તૈયાર છે.

છગનલાલ મોતીરામ શાહ. શાહપોર-મુરત.

